

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВОЛОЩУК Юлія Олександрівна

УДК 330.341.424:001:631.11

**СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕОІНДУСТРІАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Кам'янець-Подільський – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Подільському державному аграрно-технічному університеті (м. Кам'янець-Подільський)

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор, заслужений працівник сільського господарства України
ІВАНИШИН Володимир Васильович,
Подільський державний аграрно-технічний університет Міністерства освіти і науки України, ректор.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік Національної академії аграрних наук України
ЛУПЕНКО Юрій Олексійович,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України, директор;

доктор економічних наук, доцент
НИКОЛЮК Ольга Миколаївна,
Житомирський національний агроекологічний університет Міністерства освіти та науки України, заступник керівника навчально-наукового центру інформаційних технологій;

доктор економічних наук, професор
ЯВОРСЬКА Тетяна Іванівна,
Таврійський державний агротехнологічний університет Міністерства освіти і науки України, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Захист дисертації відбудеться «12» листопада 2019 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої Д 71.831.02 у Подільському державному аграрно-технічному університеті Міністерства освіти і науки України (32300, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13, Головний корпус ПДАТУ, ауд. 20).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Подільського державного аграрно-технічного університету Міністерства освіти і науки України за адресою: 32300, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13, корпус 1.

Автореферат розіслано «12» жовтня 2019 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Т. Л. Білик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Необхідність формування довгострокової стратегії ефективного розвитку агропромислових підприємств, яка б акцентувалася на підвищенні суспільного добробуту та забезпечувала високі темпи економічного зростання цих суб'єктів ринку через здійснення неоіндустріальних зрушень, зумовлена їх значенням для національної економіки на всіх рівнях управління. У світовій економіці інтенсифікуються процеси глобалізації, які актуалізують вплив екзогенних факторів у функціонуванні окремих суб'єктів господарювання, у т. ч. пов'язаних з розвитком суспільства нового типу, яке базується на інтелектуалізації усіх сфер суспільного життя і глобальній експансії нововведень. За таких умов успіху досягають ті учасники ринку, стратегії розвитку яких враховують загальносвітові тенденції інноваційного розвитку і засновані на продукуванні нових знань, що реалізуються у високотехнологічних та наукоємних виробництвах, узгоджуючи їх з національними особливостями розвитку. Сучасна економічна наука зазнає змін наукових понять, перебуває у пошуку теоретичних і методичних підходів до формування нових поглядів на розв'язання існуючих проблем та завдань, які продукують соціально-економічні, екологічні та структурні зміни внутрішнього і зовнішнього економічного та політичного середовища, що й зумовлює необхідність дослідження ефективних шляхів розвитку агропромислових підприємств з огляду на світову концепцію неоіндустріальної модернізації.

Розвитком теорій індустріального суспільства та структурних зрушень в економіці займалися такі провідні закордонні вчені як Д. Белл, Дж. К. Гелбрейт, А. Каірнкрос, П. Марш, А. Маршалл, Д. Норт, В. Паретто, Е. Примаков, В. Ростут та інші. Неоіндустріальну парадигму розвитку економіки, а також перспективи зовнішньої інтеграції української економіки та її окремих ланок до світогосподарських процесів активно розробляють вітчизняні вчені О. Амоша, Л. Батченко, В. Вишневський, А. Даниленко, Л. Збаразська, Є. Котов, В. Ляшенко, В. Саєнко, М. Чумаченко.

Серед закордонних науковців, що займалися проблемами управління стратегічним, інноваційним розвитком підприємств, варто відзначити І. Ансоффа, П. Друкера, М. Портера, І. Роджерса, Б. Санто, Дж. Стрікланда, Б. Твісса, А. Томпсона, К. Фрімена, Й. Шумпетера та інших. Надзвичайно важливими питаннями сьогодення є формування стратегії розвитку агропромислових підприємств. Вагомий внесок у дослідження даної проблематики внесли В. Андрійчук, П. Гайдуцький, М. Дем'яненко, В. Дієсперов, С. Кваша, І. Кириленко, М. Кропивко, Ю. Лузан, Ю. Лупенко, П. Макаренко, М. Малік, В. Месель-Веселяк, В. Рябоконь, П. Саблук, З. Шершньова, О. Шпикуляк, В. Юрчишин та інші.

Дослідженням теоретичних і прикладних аспектів розвитку як зміни через нововведення, нарощування інноваційного потенціалу і стратегічних ресурсів, підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання з урахуванням інтересів нинішнього і майбутніх поколінь присвятили свої доробки науковці та економістів-практики, серед яких В. Бесєдін, В. Вітлінський, В. Геєць,

З. Герасимчук, Н. Гончар, А. Гриньов, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, В. Іванишин, С. Ілляшенко, Т. Клебанова, І. Лук'яненко, І. Малий, В. Міщенко, О. Николюк, Н. Тарнавська, Л. Шинкарук, Т. Яворська та інші.

Незважаючи на значні науково-практичні напрацювання у зазначеній проблематиці, відсутнє цілісне та деталізоване розуміння сутності розвитку агропромислових підприємств в нових реаліях, недостатньо дослідженими залишаються теоретико-методологічні підходи до вирішення проблем модернізації агропромислових підприємств на неоіндустріальній основі за умов асоційованого членства України в ЄС з урахуванням факторів, які здійснюють домінуючий вплив на збалансування умов виробництва, завершення реформ у аграрній та інших сферах, які мають важливе значення для формування наукового обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку підприємств аграрної сфери з огляду на процеси неоіндустріалізації національної економіки. Сказане визначає необхідність спеціальної уваги до визначення сутності, видового розмаїття, підходів до формування стратегічних пріоритетів розвитку агропромислових підприємств в нових умовах господарювання. Дані міркування визначають актуальність теми дослідження, мету та завдання, методологічний базис і практичну значущість його результатів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт Подільського державного аграрно-технічного університету за темою «Розробка заходів з підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, раціонального використання виробничого і трудового потенціалу, фінансових, кредитних, інвестиційних та інформаційних ресурсів, запровадження ефективного менеджменту, застосування передових досягнень в обліку та аудиті» (номер державної реєстрації 0110U0050564), в рамках якої автором розкрито сутність, визначено теоретичні та методичні засади дослідження, концептуалізовано підходи та розкрито механізми реалізації та можливості застосування і політики неоіндустріальної модернізації; «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0110U007032), де автором окреслено основні тенденції, узагальнено європейський та світовий досвід, визначено успіхи вітчизняної практики та обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку агропромислових підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад і концептуальних підходів щодо формування стратегічних пріоритетів і обґрунтування методичних та науково-практичних положень забезпечення розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації національної економіки.

Відповідно до поставленої мети в роботі було визначено та вирішено такі завдання:

– визначити понятійний апарат сутності модернізації розвитку агропромислових підприємств;

- дослідити генезис парадигми неоіндустріалізації як головного стратегічного пріоритету розвитку провідних галузей економіки на всіх рівнях управління;
- узагальнити теоретичні підходи до визначення аспектів інноваційного розвитку агропромислових підприємств;
- виокремити концептуальні засади формування стратегічної та економічної поведінки підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації;
- дослідити методичні аспекти визначення рівня неоіндустріальної модернізації;
- виокремити науково-методичні засади визначення стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку агропромислових підприємств;
- сформувати методологію позиціонування агропромислових підприємств як інструмент розробки стратегії позиціонування;
- обґрунтувати методичні підходи формування та оцінювання рівня людського розвитку і використання інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання;
- узагальнити наукові підходи до формування навичок у глобальному світі;
- визначити напрями розвитку креативної індустрії реалізації підприємницького потенціалу агробізнесу;
- сформувати підходи до моделювання економічної поведінки агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації;
- обґрунтувати підходи до модернізації технічного базису агропромислових підприємств;
- окреслити концептуальні основи формування системи конвергенції сучасних технологій;
- здійснити за допомогою кластерних методів сценарне моделювання сталого розвитку агропромислового виробництва;
- сформувати методологічний підхід та провести імітаційне моделювання розвитку агропромислових підприємств.

Об'єктом дослідження є процес функціонування агропромислових підприємств та розвитку економіки України на засадах неоіндустріального курсу модернізації.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та прикладних положень формування стратегічних пріоритетів розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить діалектичний метод пізнання розвитку з позицій гносеологічного підходу до тлумачення його як явища, процесу і категорії; наукові принципи розвитку в контексті взаємодії продуктивних сил і суспільно-виробничих відносин; комплексний підхід до аналізу технологій розвитку; системний підхід щодо дослідження об'єктів розвитку, зумовленого агрегованими факторами реформ, реструктуризацій і трансформацій соціально-економічних систем, а також наслідків переходу до ринкових умов господарювання.

У процесі дослідження використано такі методи: монографічний – для детального вивчення розвитку та формування ланцюгів доданої вартості аграрного виробництва; структурно-функціональний – для дослідження організаційно-економічних засад інноваційного розвитку, де кожний складник має певне функціональне призначення, а також при формуванні системи технологій; метод кореляцій і регресії – для аналізу динаміки розвитку великих, середніх, малих та мікропідприємств; індексний метод – для встановлення динамічних рядів та окреслення стадій життєвого циклу інноваційного розвитку; історико-економічний – для аналізу еволюції становлення технологічних укладів та поведінкових видів підприємництва, бізнес-процесів та бізнес-моделей ресурсо-орієнтованого, ефективного та інноваційного типів економічного розвитку підприємств.

Для вирішення інших окреслених завдань, зумовлених метою дисертаційної роботи, застосовано також методи групувань, графічних побудов, класифікації та типології, рейтингового аналізу, абстрактно-логічний та розрахунково-конструктивний методи.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти з питань стратегічної економічної агропромислової політики, наукові праці і профільні публікації вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі та нормативні акти України, інформаційно-аналітичні, офіційні матеріали та вибіркові масиви даних Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Світового Банку та міжнародних статистичних та відомчих організацій, Головного управління статистики Хмельницької області, річні звіти про діяльність окремих агропромислових підприємств, матеріали науково-практичних конференцій, науково-методичних семінарів, регіональних експортних тренінгів «Агроторгівля України», щорічних виставок в Україні, матеріали мережі Інтернет та особистих досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні на концептуальному та методичному рівнях важливої наукової проблеми розробки теоретико-методологічних засад та обґрунтування науково-практичних пропозицій як наукової основи формування стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку агропромислових підприємств для підвищення суспільного добробуту та забезпечення високих темпів економічного зростання цих суб'єктів ринку в умовах неоіндустріальної модернізації. До найбільш вагомих результатів, що характеризують новизну дослідження, належать:

уперше:

запропоновано комплексний теоретичний концепт модернізації агропромислових підприємств як сукупність превентивних дій системного удосконалення підприємств, відновлення їх здатності підтримувати і зберігати збалансовану внутрішню функціональність у зовнішньому середовищі на основі оптимізації ресурсного потенціалу, нарощування інтелектуального капіталу відповідно до сучасних вимог та прогнозованих перспективних змін, готовності до відкритого співробітництва та ефективної співпраці з контрагентами в умовах глобалізації, забезпечення інноваційного розвитку при взаємодії об'єктивних та суб'єктивних факторів, що дозволило визначити стратегічні пріоритети та створити наукове підґрунтя для подальшої розбудови бізнес-процесів через

оновлення основного капіталу підприємств, диверсифікацію виробництва, продовження ланцюжків доданої вартості, переорієнтацію на хайтек-інновації товарів і ринків, що сприятиме підвищенню мобільності та ефективності розвитку;

розкрито концептуальні засади неоіндустріалізації як явища, яке з економічної точки зору сприяє модернізації підприємств, ефективному розвитку продуктивних сил, і як процесу техніко-економічного переходу до застосування конвергентних технологій, технічного забезпечення високотехнологічного виробництва агропромислової продукції, що спирається на використання новітніх технологій, розширення можливостей робочої сили, індивідуалізації задоволення потреб споживачів та реалізації бізнес-процесів для підвищення інтенсивності розвитку, швидкості розповсюдження інновацій як ключових чинників конкурентоспроможності при виборі альтернативних стратегій розвитку та переходу до економіки знань;

визначено основні концептуальні положення конвергенції інноваційних NBIC-технологій як головного інструмента, за допомогою якого можна в майбутньому вирішувати основні глобальні проблеми депопуляції і старіння населення; нестачі продовольства; екологічні проблеми і захист навколишнього середовища; ощадливого використання природних ресурсів і нової енергетики; переходу до вищого технологічного укладу на основі урахування найбільшого впливу на зміну руху в найближчі роки технологій Інтернет речей (IoT), штучного інтелекту (AI) та робототехніки, які сприятимуть створенню нових технологій транспортування енергії, нових ринків і галузей, зростанню продуктивності праці, підвищенню конкурентоспроможності агропромислових підприємств, окремих секторів та національної економіки; визначенню стратегічних пріоритетів в передових виробничих технологіях через механізм запуску наступного інноваційно-технологічного циклу на основі врахування результатів впливу конвергентно-дивергентних напрямів та впровадження ІК-технологій для підвищення рівня ефективності використання наявних ресурсів з метою забезпечення ефективності конвергенції і економічного зростання;

обґрунтовано теоретичний підхід до трактування стратегічно-, економічно- та ефективно орієнтованої інноваційної поведінки, яка відображає наміри підприємства в системі планів, способів, норм, правил, інструментів, механізмів, практичних дій, прийняття ефективних рішень, що забезпечують досягнення місії, цілей та дозволяють раціонально розподіляти, використовувати наявні і потенційні ресурси між видами та напрямками діяльності, здійснювати фінансування та управління підприємствами з урахуванням необхідності впровадження стратегічних пріоритетів розвитку, сформованих під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, в умовах неоіндустріальної модернізації з метою підвищення конкурентоспроможності, отримання соціально-економічних зисків та задоволення інтересів стейкхолдерів;

сформовано методологію інтегрального оцінювання ризикованості розвитку малих, середніх та великих агропромислових підприємств, в основу якої покладено застосування методу імітаційного моделювання, що дозволило визначити можливі сценарії, ймовірні значення найвагоміших показників-індикаторів розвитку товаровиробників на основі кореляційно-регресійного

аналізу взаємозалежностей між досліджуваними показниками, двофакторного групування за класифікаційними ознаками та визначеними напрямками економічної діяльності, що включає побудову концептуальних і програмних бізнес-моделей виконання широкого спектру цілеспрямованих імітаційних сценаріїв, пов'язаних зі стратегією розвитку, обробкою та інтерпретацією результатів цих експериментів, що відображено у відповідних кореляційних матрицях взаємозв'язків між показниками-індикаторами розвитку агропромислових підприємств;

удосконалено:

методичні підходи до обчислення і застосування міжнародних рейтингів як адекватних інструментів вимірювання індексу людського розвитку, який розраховується ООН щорічно для міждержавного порівняння та вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття шляхом вирівнювання визначеного інтегрального показника на базі фактичного середнього значення, розрахованого згідно національної методики, а також здійснення розподілу за матрицею розподілу регіонів за особливостями динамічних зрушень у рейтингах. Удосконалення методичних підходів сприятиме гармонізації та поглибленню надбань наукових спільнот щодо можливості регулювання факторів впливу і практичної реалізації забезпечення людського розвитку та інтелектуального капіталу світу і України;

методологію імітаційного моделювання стану та розвитку агропромислових підприємств, що включає декілька етапів і, на відміну від існуючих, базується на даних, розміри яких лежать в основі результативних показників задачі моделювання. Для капіталомісткості валової доданої вартості – це частка кожного окремого виду економічної діяльності (сільське господарство, промисловість, торгівля тощо) в інвестиціях та питома вага цього виду діяльності в загальному розмірі валової доданої вартості. Для обчислення працевісткості валової доданої вартості до питомої ваги виду діяльності у валовій доданій вартості додається питома вага його в загальному фонді оплати праці. Моделювання розміру валової доданої вартості у розрахунку на одне підприємство передбачає формування масиву даних за показниками валової доданої вартості та кількості підприємств. Рівень рентабельності пропонується моделювати на базі даних безпосередньо за цими показниками;

наукові підходи до позиціонування новизни основних характеристик і формулювання концептуальної сутності споживчої цінності товару, хайтек-продуктів, запропонованих у вигляді радикальних інноваційних продуктів і відповідних послуг, які складають основу ринку інновацій, у першу чергу для сприйняття споживачами товарів, як унікальних, або як таких, що дають змогу найефективніше вирішувати їх проблеми, що, на відміну від загальновідомих трактувань, сприятиме диференціюванню переваг серед конкурентів на основі дотримання вимог якості, безпечності, соціальної відповідальності згідно імплементації національних та міжнародних стандартів;

концептуальні засади забезпечення інноваційного розвитку підприємств як специфічних змін, пов'язаних з формуванням якісно нового, поступального сходження від нижчого до вищого, від простого до складного, і є результатом суперечностей між потребами, наявними механізмами під впливом різноманітних

факторів, що проявляється у підвищенні активності системи (підприємства), яка спрямована на задоволення певних потреб споживачів. На противагу відомим, таке бачення спрямоване на формування пріоритетів, альтернатив вибору та реалізації стратегії інноваційного розвитку з огляду на міжнародне та державно-приватне партнерство, фінансування та управління бізнес-процесами в умовах неіндустріальної модернізації для підвищення ефективності розвитку інноваційного бізнесу на основі взаємного посилення цінностей діючих груп учасників і видів вартості за результатами комерціалізації нововведень.

механізм створення ланцюгів доданої вартості через сучасні кластери в Україні, які здатні закріпити якісні зміни у структурі національної економіки. В межах обґрунтування цих положень доведено, що для підтримки усієї інноваційної діяльності необхідно формувати структури, що забезпечують ефективні зв'язки між усіма учасниками цих процесів і спрямовані на прискорення створення і комерціалізацію інновацій, отримання синергетичного ефекту. На відміну від існуючих, авторський підхід передбачає утворення кластерів, які дозволяють об'єднати усі організації, що беруть участь в інноваційному процесі, прискорюють його, ефективно використовують ресурси, призводять до сплеску інновацій і підвищують конкурентоспроможність підприємств та усієї країни;

логічну модель використання класичних методів економетричного аналізу, а саме – кореляційно-регресійного, особливістю якої є підхід до вивчення індикаторів конкурентоспроможного розвитку агропромислових підприємств та вітчизняного сільського господарства у контексті забезпечення продовольчої безпеки країни, передусім, обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у розрізі різних її видів. Дослідження конкурентоспроможного розвитку будь-якого економічного об'єкту можливе на основі виявлення та вивчення тенденцій зміни індикаторів такого розвитку, їх прогнозування, а також визначення, як характер динаміки цих індикаторів впливає на результативні показники ефективності функціонування підприємств;

дістали подальшого розвитку:

визначення стадій і фаз модернізації країни та їх еволюції: початок, розвиток, розквіт, перехід до наступної стадії – первинної («first modernization»), вторинної («second modernization») та координованого розвитку інтегрованої модернізації, для якої фази і фазові значення не розглядаються. Встановлено, що первинна модернізація є класичною, включає в себе індустріалізацію, урбанізацію та демократизацію, вторинна модернізація є новою, наукомісткою, включає в себе екологізацію і глобалізацію, а інтегрована, на відміну від інших, відображає відносний розрив між рівнем модернізації об'єктів оцінювання і досягнутим світовим рівнем. На відміну від існуючих наукових підходів, проведення оцінювання стадій і фаз модернізації запропоновано розглядати з урахуванням їх адаптації до ресурсо-, ефективно- та інноваційно-орієнтованих типів економік, які базуються на циклічності розвитку економічних процесів і враховують не лише кількісні, але й якісні зміни економічної системи;

методологія оцінювання рівня інноваційної активності бізнесу, яка, у порівнянні з іншими підходами, передбачає охоплення: сприйнятливості до новацій (властивість споживача інноваційного продукту); ступеня інтенсивності

здійснюваних дій з трансформації новацій і їх своєчасності (властивість постачальника інноваційного ресурсу); здатності мобілізувати потенціал необхідної кількості та якості, забезпечити обґрунтованість застосовуваних методів, раціональність технології інноваційного процесу за складом і послідовністю операцій (властивість винахідника інноваційного продукту); готовності до оновлення основних елементів інноваційної системи - своїх знань, технологічного оснащення, інформаційно-комунікаційних технологій та умов їх ефективного використання, спілкування, організованості інноваційного процесу та міри компетентності (властивість товаровиробника інноваційного продукту), що дозволило встановити найважливіші фактори інноваційного процесу, які зводяться до подання комплексної характеристики інноваційної діяльності та визначення ступеня готовності до стратегічного розвитку як: дуже висока; висока; помірна; низька;

систематизація інвестиційно-інноваційних напрямів розвитку вітчизняних агропромислових підприємств за сферами діяльності, яка уможливила виявлення підґрунтя для управління розвитком через дослідження процесів оновлення і модернізації матеріально-технічної бази виробництва, заміни старої техніки та обладнання на нове, яке значно випереджає старі аналоги за продуктивністю. На відміну від інших підходів, таке тлумачення, попри повільні темпи просування України у напрямі створення нової моделі інноваційного розвитку, дозволило виявити перші позитивні зрушення щодо формування політики нової індустріалізації, які пов'язані з розбудовою економічного співробітництва між державою, бізнесом та науковим сектором;

обґрунтування національної концепції створення стратегії електронного сільського господарства, що є основою впровадження новітніх ІК-технологій на підприємствах галузі в межах загальної стратегії розвитку цифрового суспільства, що передбачає, на відміну від інших схем, реалізацію тристороннього підходу: забезпечення сприятливого середовища для становлення та розвитку е-сільського господарства, розширення та підтримку ІКТ з метою досягнення головних цілей розвитку галузі; вивчення національного ринку ІКТ та загального проникнення в обчислювальну та мережеву інфраструктуру; використання потенціалу впровадження ІКТ у суміжних галузях, які можуть виявляти трансформаційний вплив на сільське господарство. Наскрізна підтримка стратегії охоплює ІТ-сферу, державні інституції, харчову промисловість, управління водними та земельними ресурсами, управління ризиками та їх мінімізацію, телекомунікації, загальний менеджмент, логістику, ринкову інфраструктуру тощо;

науково-методичні підходи до алгоритмізації формування і використання системи навичок працівників з урахуванням життєвих навичок моделі ЮНІСЕФ та розроблення на цій основі пропозицій щодо заходів політики підприємств в контексті неоіндустріалізації економіки з врахуванням їх сутності за напрямками розвитку, а саме – базових навичок нових учасників ринку праці; передових навичок теперішніх та потенційних працівників; інституційного середовища для полегшення використання навичок. Порівняно з відомими формулюваннями, поглиблення розуміння сутнісних аспектів інноваційних навичок передбачає доповнення їх сукупності навичками креативності, творчого підходу, що

розширить можливості працевлаштування, дасть змогу працівникам ефективніше виконувати свою роботу і швидко реагувати на ситуацію, використовувати новітні технології та впроваджувати інновації, водночас допомагаючи підприємствам зайняти вигідніше місце в ланцюзі створення доданої вартості. Серед індивідуальних навичок виділено такі їх категорії: когнітивні, соціоемоційні і технічні, а також креативні навички для усунення проблем і прогалин, які викликані невідповідністю навичок, що мають шкідливий вплив на бізнес, з метою задоволення потреб підприємств у компетенціях працівників у розрізі навичок та заходів сприяння розвитку передових і базових навичок;

модель економічного розвитку на основі конвергенції технологій, згідно якої каталізатором соціальних змін можуть стати конвергентні технології, що впливатимуть на подальший розвиток та його наслідки, та, будучи високоефективними, надаватимуть можливість самостійно змінювати виробничі завдання не тільки для зменшення помилок, але й відповідно коригувати мінливі потреби споживача. Особливістю такого бачення є більша індивідуалізація кінцевого продукту, в результаті чого клієнт зможе безпосередньо впливати на виробничу систему, а виробник отримає точнішу та повнішу інформацію про потреби споживачів для подальшого прогнозування власної діяльності. Реалізація запропонованої моделі економічного розвитку конвергенції технологій дозволить створити нові професії, знання та проривні технології і на цій основі забезпечити кастомізацію виробництва як гнучку адаптацію до потреб замовника; автоматизацію виробничого процесу, локалізацію; технологічне заміщення виробництва та його економічну ефективність;

обґрунтування заходів активізації використання можливостей малого та середнього бізнесу, яке, за авторським баченням, акцентується на дотриманні чіткої послідовності у виконанні програм підтримки підприємництва у сфері регуляторної і податкової політики, розширенні частки малих та середніх підприємств в реальному секторі економіки. Це дозволить підвищити рівень експортного потенціалу України і розбудувати основу для подальшого інноваційного розвитку, оскільки запропоновані заходи передбачають модернізацію виробничих процесів в таких підприємствах, розробку державних програм їх підтримки, перегляд в сторону спрощення процедури реєстрації, отримання ліцензій і дозволів, фінансових ресурсів, податкових зобов'язань;

бізнес-модель, структурною особливістю якої є наявність чотирьох блоків з оригінальним функціональним наповненням. Перший блок передбачає формування стратегії підприємства і складається з таких кроків: визначення місії та цілей підприємства; аналіз зовнішнього середовища; оцінка та дослідження сильних та слабких сторін підприємства; аналіз стратегічних альтернатив; вибір стратегії. Другий блок стосується стратегічної поведінки та включає в себе узгодження обраної стратегії з умовами функціонування та саме реалізацію стратегії. Третій блок присвячений формуванню економічної поведінки, основними елементами якого є оцінювання та коригування стратегічних рішень. Четвертий блок присвячений розгляду підходів до формування інноваційної поведінки, яка покликана пов'язувати стратегічні, тактичні та оперативні плани діяльності в умовах неоіндустріальної модернізації підприємств;

наукові підходи до прийняття можливих рішень в Україні у вендорному та електронному лізингу, новизною яких є їх розгляд як управлінських інновацій, заснованих на принципах глибокої кооперації та оперативності діяльності. Такий спеціальний онлайн-інструментарій дозволяє приймати негайні рішення щодо ризику та друкувати договір лізингу в пункті продажу, що надасть можливість укладення угоди за один день – офісного обладнання; персональних автомобілів; оперативного лізингу з повним технічним обслуговуванням в аграрному секторі; електронного лізингу з можливістю повністю оформити лізинг онлайн; удосконалення фінансового лізингу шляхом усунення подвійного оподаткування у разі перепродажу вилученого об'єкту лізингу; надання можливості брати участь у будь-яких пільгових державних програмах; створення стимулів для розвитку даного сектору та розширення спектру послуг.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що більшість положень дисертаційної роботи доведено до рівня методичних рекомендацій, практична реалізація яких сприятиме формуванню дієвих механізмів розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації. Пропозиції автора можуть бути використані в розробці комплексних програм стимулювання розвитку економіки для забезпечення подолання руйнівних наслідків процесів дезіндустріалізації і дезінтеграції у вітчизняній економіці в цілому і підприємствах АПК зокрема, а також дозволить сформулювати механізми відповіді на виклики сучасних світогосподарських перетворень, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств аграрної сфери, що підтверджують довідки про впровадження результатів наукових досліджень: ТОВ «Агрофірма імені Суворова» Новоселицького району, Чернівецької області № 367 від 26.12.2017 р.; ТОВ «Оболонь Агро» Чемеровецького району, Хмельницької області № 685 від 28.12.2017 р.; довідки про апробацію наукового дослідження: Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації № 1564/01-12/2017 від 12.12.2017 р.; Відділу агропромислового розвитку Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації № с992/01-09/2017 від 06.12.2017 р.; філії «Мрія» ТОВ СП «Нібулон» Кам'янець-Подільського району, Хмельницької області № 134 від 15.11.2017 р.; ПП «Калинський ключ» Кам'янець-Подільського району, Хмельницької області № 5 від 15.08.2018 р.; філії «Птахофабрика «Авіс» ПАТ «Агрохолдінг Авангард» Кам'янець-Подільського району, Хмельницької області № 67 від 26.09.2018 р.; Департаменту агропромислового розвитку Чернівецької обласної державної адміністрації № 05-2/4-2078 від 10.10.2019 р.; Відділу агропромислового розвитку Новоселицької районної державної адміністрації № 215 від 10.10.2019 р.; Департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА № 2591-41/2019 від 11.10.2019 р. та Подільського державного аграрно-технічного університету № 71-01-523/1 від 14.08.2019 р.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Серед наукових праць, що опубліковані у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ідеї, висновки та рекомендації, що є результатом особистої роботи автора і становлять його індивідуальний внесок.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: «Наукові орієнтири розвитку України в умовах євроінтеграції» (Тернопіль, 2013 р.); «Сучасні економічні системи: стан та перспективи» (Хмельницький, 2015 р.); «Перспективы и проблемы исследований и научного образования в процессе евроинтеграции» (Кагул, Республика Молдова 2015 р.); «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації» (Херсон, 2015 р.); «Наука та інновації як основні шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни» (Львів, 2016 р.); «Розвиток міжнародної конкурентоспроможності: держава, регіон, підприємство» (Лісабон, Португалія 2016 р.); «Актуальні питання сучасної економіки» (Умань, 2016 р.); «Аграрна наука та освіта Поділля» (Кам'янець-Подільський, 2017 р.); «Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку» (Київ, 2017 р.); «Актуальні проблеми аграрної економіки: теорія, практика, стратегія»: (Кам'янець-Подільський, 2017 р.); «Contemporary research trends in Agricultural Engineering» (Краків, 2017); «Economic sciences for agribusiness and rural economy» (Варшава, 2018 р.); «Аграрна наука та освіта в умовах євроінтеграції» (Кам'янець-Подільський, 2018 року); «Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень» (Львів, 2019 р.).

Публікації. Загалом автором опубліковано 52 наукові праці обсягом 38,06 ум. друк. арк., за результатами виконаних досліджень – 36 наукових праць, з яких: 2 монографії обсягом 20,95 друк. арк. (в т.ч. 1 одноосібна монографія обсягом 20,5 ум. друк. арк.); 21 стаття у наукових фахових виданнях обсягом 10,72 ум. друк. арк., в т.ч. 14 – у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз; 13 публікацій апробаційного характеру, в т.ч. 3 – у зарубіжних виданнях. Загальний обсяг публікацій, які належать особисто автору, становить 33,72 ум. друк. арк..

Обсяг і структура дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладений на 402 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 72 таблиці, 57 рисунків, 15 додатків. Список використаних джерел включає 412 найменувань та викладений на 47 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні аспекти модернізації економіки агропромислових підприємств в контексті розвитку неоіндустріалізації**» визначено сутність модернізації та неоіндустріалізації розвитку агропромислових підприємств, досліджено теоретичні аспекти інноваційного розвитку підприємства, окреслено концептуальні засади стратегічної та економічної поведінки агропромислових підприємств у контексті неоіндустріалізації.

Безальтернативність інноваційного розвитку України вимагає впровадження інновацій у основні сфери життя суспільства – духовну (культурну), соціальну, економічну та політичну. Забезпечити умови такого розвитку може модернізація, що в духовній сфері забезпечує формування диференційованої культури, розвиток свідомості, світогляду, духовних якостей; в соціальній сфері дозволить підвищити стандарти життя, забезпечити ефективно діючу та справедливу правову систему, вдосконалювати галузі забезпечення життєдіяльності суспільства: медицину,

освіту, тощо; модернізація політичної сфери забезпечується через демократичні ініціативи, процеси лібералізації, гармонізації громадянського суспільства, в яких успішно реалізується право на управління суспільними процесами.

Результати наукового аналізу дозволили подати розуміння модернізації як сукупності превентивних комплексних дій щодо системного удосконалення підприємства, здійснення перетворень у всіх його сферах з позицій відповідності сучасним та перспективним вимогам, що пов'язується з впровадженням інновацій з метою досягнення місії і цілей підвищення конкурентоспроможності, зростання добробуту і ефективного стратегічного розвитку в умовах неоіндустріалізації. Модернізацію агропромислового підприємства визначаємо як процес відновлення здатності підтримувати і зберігати збалансовану, комплексну функціональність у навколишньому середовищі, удосконалення ресурсного потенціалу, нарощення інтелектуального капіталу відповідно до вимог сучасного стану та прогнозованих перспективних змін при взаємодії об'єктивних та суб'єктивних факторів, спрямованих на ефективну співпрацю з контрагентами в умовах глобалізації, готовності до відкритого співробітництва і забезпечення інноваційного розвитку.

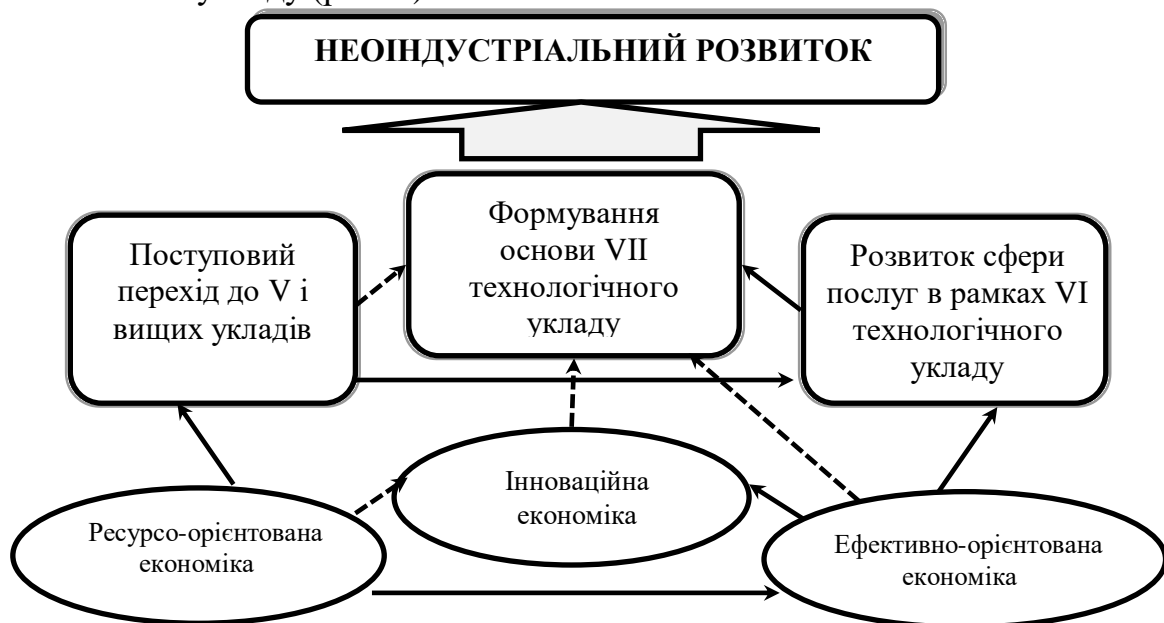
Проведені дослідження показали, що термін «індустріалізація», на якому базуються дослідження переходу до нових технологічних укладів, розглядається, в основному, як процес розвитку промисловості, що є причиною структурних зрушень в економіці, проте процес індустріалізації транслює впровадження сучасних технологій в усі галузі економіки, техніко-економічну реконструкцію усього господарства в інтересах ефективного розвитку. Індустріалізація забезпечує досягнення вищого рівня розвитку продуктивних сил, стимулює процес підвищення ефективності виробництва та процеси кооперації, удосконалення існуючої техніко-технологічної бази тощо.

На основі опрацювання таких сучасних моделей індустріалізації, як «традиційна індустріалізація» з переважанням добувних галузей промисловості, важкого та низькотехнологічного машинобудування з технологіями переважно 3-го та 4-го укладів; «некроіндустріалізація» – стан галузей промисловості з технологіями 3-го та 4-го укладів, які переживають процеси «деіндустріалізації» – скорочення виробничих потужностей внаслідок їх фізичного зношення та відсутності ринкового попиту на продукцію; «постіндустріалізація» – перехід до переважання технологій 5-го укладу, який супроводжується процесами виводу за межі країни низькотехнологічних галузей (offshoring), впровадженням сучасних високотехнологічних виробничих потужностей, орієнтованих на випуск продукції з високою часткою доданої вартості, інформатизацією суспільства, розвитком сфери сучасних наукоємних послуг; «неоіндустріалізація» – перехід до технологій 6-го укладу, з випуском продукції з високою доданою вартістю, який характеризується індивідуалізацією, наномініатюризацією, біотехнологізацією, когнітивізацією, розвитком 3-D-друку шляхом реіндустріалізації (reshoring), тобто збільшенням в національній економіці робочих місць на базі цих технологій переважно в сфері малого та середнього підприємництва. У роботі доведено, що неоіндустріалізація – це явище, що сприяє ефективному розвитку продуктивних сил і спирається на застосування інноваційних технологій, їх модернізацію та технічне забезпечення виробництва.

Неоіндустріалізація розглядається як явище, як процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислових способів суспільного виробництва, де суб'єктом є держава і національні господарства. З точки зору аграрних підприємств розглядаємо її як процес переходу на високотехнологічне виробництво аграрної продукції (з використанням робототехніки, нано-, біо-, когнітивних технологій, штучного інтелекту тощо), індивідуалізацію виробництва.

Вивчення гносеологічних коренів природи розвитку підприємства дозволило визначити інноваційний його розвиток як закономірний процес якісних змін стану підприємства на основі створення нових ідей та рішень, джерелом яких визначено інновації та конвергенцію технологій. Такий тип розвитку залежить від інтелектуального та інноваційного потенціалу підприємства, які є базою для створення якісно нових можливостей для подальшої діяльності в нових економічних умовах. Чинниками такого розвитку є складники зовнішнього та внутрішнього середовищ, активність, діяльність та рух кожного складника системи, інновації та нововведення, інформаційне забезпечення, наявний потенціал для розвитку, креативність та взаємодія всіх елементів, їх узгодженість.

В роботі подано результати теоретичного узагальнення тенденцій і протиріч розвитку моделей індустріалізації, у результаті чого доведено, що найбільш прийнятним для агропромислових підприємств України є шлях поступового зростання через перехід від ресурсо-орієнтованої економіки до V-го, а далі – до вищих технологічних укладів. Поряд з тим, нині є можливість на основі ефективно-орієнтованої економіки забезпечити перехід до розвитку сфери послуг в рамках VI технологічного укладу, і далі можливим є перехід до VII технологічного укладу (рис. 1).

Джерело: розроблено автором

Рис. 1. Альтернативні стратегії розвитку в умовах неоіндустріальної модернізації України

Дослідження діяльності суб'єктів ринку дозволяють констатувати, що результати їх діяльності значною мірою зумовлюються поведінковими аспектами.

Виходячи з цього можна стверджувати, що економічна поведінка включає в себе аспекти, пов'язані з прагненням суб'єкта господарювання до максимізації економічних результатів у конкретній ситуації та проявляється у внутрішній схильності керівництва підприємства до більш або менш ризикованих дій. Прагнення суб'єкта ринку максимізувати результативність своєї поведінки значно залежить від змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі. З точки зору ризикованості рішень можна розрізняти активну, пасивну, активно-пасивну та проактивну економічну поведінку. Ця поведінка має суб'єктивно-об'єктивний характер.

Результати дослідження стратегічної, економічної, інноваційної поведінки підприємств вказують на необхідність урахування її трьох важливих складових: варіативної, адаптивної та стабільної. Зокрема, економічна поведінка забезпечує коригування стратегічної поведінки підприємства в короткостроковому періоді, економічна визначає в середньостроковому періоді адаптивний аспект, а інноваційна поведінка впливає на стабілізацію формування стратегії розвитку при реалізації стратегічних планів підприємства в довгостроковій перспективі.

У другому розділі **«Методологічні засади модернізації агропромислових підприємств в контексті неоіндустріалізації»** сформовано методологічні аспекти визначення рівня неоіндустріальної модернізації з урахуванням характеристик трьох сфер життя індустріального суспільства: економічної, соціальної та рівня знань; розроблено методичний інструментарій формування економічної поведінки підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації та науково-методичні засади визначення стратегічних пріоритетів на основі алгоритму обґрунтування стратегічних альтернатив інноваційного розвитку в умовах неоіндустріальної модернізації.

В дисертації подано теоретичну аргументацію щодо ключового характеру виокремлення двох стадій модернізації: первинної («first modernization») і вторинної («second modernization»). Кожна стадія пов'язана з відповідною епохою цивілізаційного процесу: первинна модернізація – з індустріальної епохою, вторинна – з інформаційною епохою, або епохою знань. Кожна стадія включає чотири фази еволюції: початок, розвиток, розквіт, перехід до наступної стадії. Існує дефініція інтегрованої модернізації, яку розуміють як розвиток первинної і вторинної.

Основними економічними індикаторами є ВВП на одну особу та валова додана вартість, а також її частка у вартості сфери послуг; соціальними індикаторами є показники рівня урбанізації, якості життя та екологічна ефективність; індикатори знань визначаються через показники інновативності економіки – поширення знань, кількість патентів та обсяги фінансування інноваційної діяльності, а також рівень охоплення населення мережею Інтернет.

Узагальнюючи підходи до розрахунків Індексу людського розвитку за національною та методикою ООН, в роботі обґрунтовано твердження, що виникає необхідність їх адаптації, оскільки результати розрахунків рівня людського розвитку неможливо порівнювати та використовувати на практиці. Виходячи з цього, в дисертації запропоновано оцінювати рівень людського капіталу за вже існуючими рейтинговими списками за інтегральним показником Індексу

людського розвитку (ІЛР), який розраховується ООН щорічно для міждержавного порівняння та вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття через вирівнювання визначеного значення фактичних основних характеристик людського потенціалу за міжнародними визначеннями та середнього рівня, розрахованого згідно національної методики.

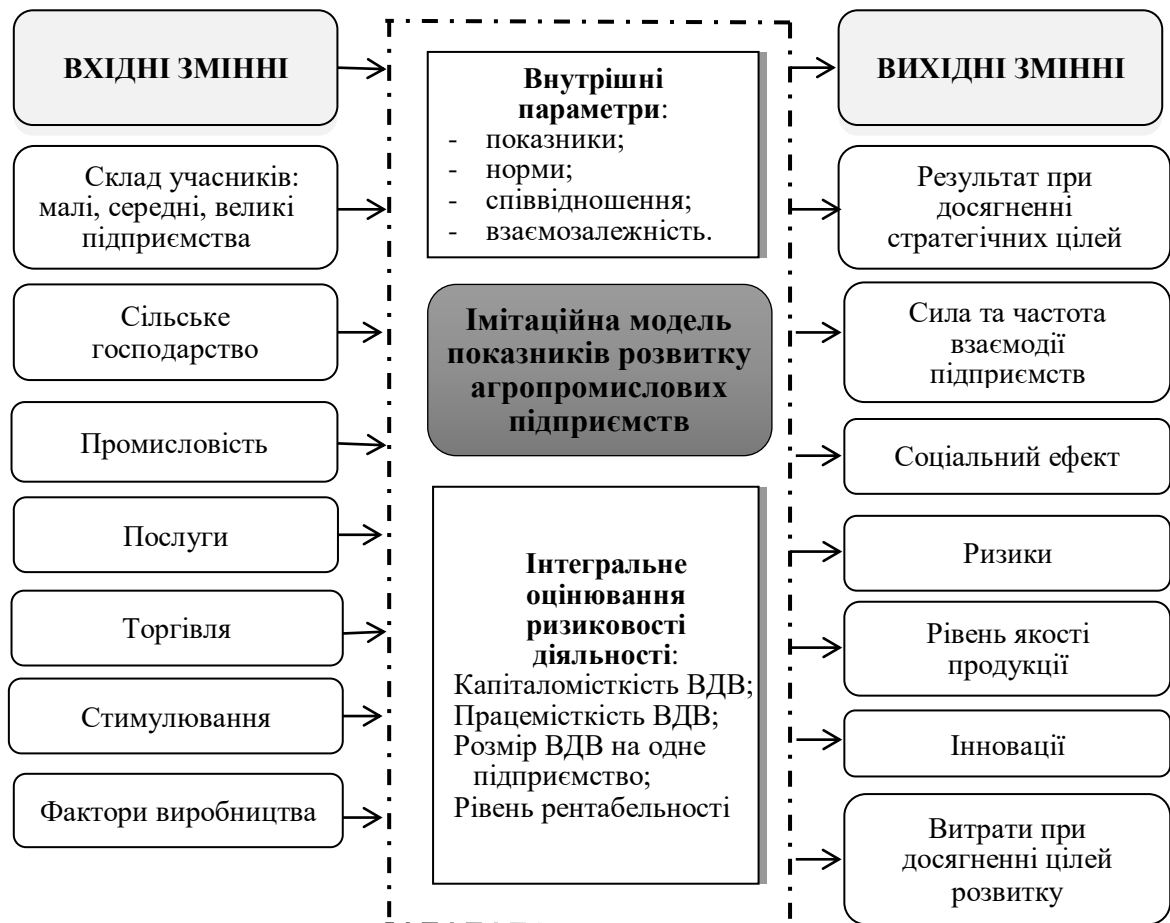
Інноваційний розвиток агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації реалізується у три етапи: здатність; можливість; готовність до реалізації стратегічного напрямку. Здатність оцінюється порівнянням сукупності складових інноваційного потенціалу з набором характеристик, що є сприйнятливими до інновацій для неоіндустріальної модернізації підприємств. Можливість здійснювати інноваційну діяльність і модернізацію агропромислових підприємств в контексті неоіндустріалізації визначається потенційною здатністю виробництва (інноваційним потенціалом) і сукупною оцінкою чинників макро- і мікросередовища, що впливають на її реалізацію. Готовність аграрного виробництва до інноваційного розвитку і модернізації підприємств в контексті неоіндустріалізації визначається стратегічним напрямом інноваційної діяльності, сукупністю ресурсного та організаційного забезпечення, загальним техніко-технологічним потенціалом, реальним ступенем готовності підприємств до неоіндустріалізації та можливостями поширення нововведень.

Узагальнення теоретичних розробок і емпіричних даних щодо інноваційного розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації зумовлює логічний висновок про необхідність розгляду проблем позиціонування товару як одного з етапів сегментації ринку. Визначальними чинниками впливу на позицію товару на ринку є ціни, якість, виробник, дизайн, знижки, обслуговування, імідж товару та їх співвідношення. Позиціонування формує комплекс заходів просування підприємства, що включає в себе образ, різницю з конкурентами, стиль, креативність підприємства, ступінь відповідності товару потребам споживачів. Виходячи з положень стандарту ISO 26000, доречним є позиціонування не тільки серед конкурентів, але й інших зацікавлених осіб (держава, бізнес, громадяни, світові та інші організації, зацікавлені у розвитку підприємства, продукту тощо). Стратегія позиціонування повинна залишатися незмінною впродовж тривалого часу, оскільки швидка і часта її зміна не дає можливості обраним відмітним характеристикам та атрибутам закріпитися у свідомості споживачів, а отже, позиціонування як таке, не відбудеться.

Орієнтація на інноваційний тип розвитку зумовлює необхідність розгляду проблематики хайтек-продуктів, які мають ряд особливостей: короткі життєві цикли; приносять в організацію нові знання, підвищують вимоги до професійних знань, вимагають від споживачів нових знань; пов'язані з творчим підходом до застосування; мають розмите конкурентне середовище, межі ринку важко встановити; їх супроводжують проблеми впровадження, адаптації та зміни умов; труднощі ціноутворення. Для ринку хайтек-продуктів вирішальне значення мають набори продуктів і послуг, через які задовольняються індивідуальні та особливі потреби споживачів, реалізується принцип індивідуалізації і спільність споживачів, їх взаємний вплив один на одного. Перше вирішується завдяки

концепції цілісного продукту, друге – завдяки концепції референтності і поняттю так званої референтної групи.

Порівняльний аналіз методологічних засад модернізації агропромислових підприємств в контексті неоіндустріалізації зумовив вибір методів до оцінювання розвитку підприємств з використанням кластерного підходу. Задачу кластеризації можна розглядати як побудову оптимальної розбивки об'єктів на групи. Найпоширенішим алгоритмом цієї категорії є метод k-середніх (k-means), який будує задане число кластерів, розташованих максимально віддалено один від одного. З точки зору комп'ютерної реалізації імітаційне моделювання складних економічних систем кластерного типу – це комплексний метод дослідження, що включає побудову концептуальних, математичних і програмних моделей розвитку агропромислових підприємств, виконання широкого спектра цілеспрямованих імітаційних експериментів, пов'язаних із стратегією розвитку, обробкою та інтерпретацією результатів цих експериментів через показники-індикатори діяльності з метою інтегрального оцінювання ризикованості розвитку малих, середніх та великих підприємств. За результатами моделювання було проведено інтегральне оцінювання ризикованості розвитку агропромислових підприємств (рис. 2).

Джерело: розроблено автором

Рис. 2. Імітаційне моделювання розвитку агропромислових підприємств
Наведена постановка задачі оптимізації виходів має ймовірнісний характер, а для забезпечення її максимальної адекватності і змістовності необхідно

деталізувати модель, доповнивши її описом механізмів взаємодії складових. На основі побудованої імітаційної моделі сформовано інформаційно-технологічні засади функціонування модуля оцінювання ризиків, що дозволяє налаштовувати параметри моделі під реальні дані, експериментувати з моделлю, а також проводити статистичний аналіз отриманих результатів для побудови прогнозних моделей та сценаріїв розвитку.

Дослідження показали, що цілі, альтернативи, критерії, а також витрати при реалізації певної моделі економічної поведінки відомі лише частково і уточнюються в результаті прогнозування і детального аналізу результатів такої поведінки. Наслідками раціональної економічної поведінки є якісна зміна, модернізація стану підприємства, що призводить до ефективного розвитку. Оцінюючи вхідну інформацію, чинники внутрішнього стану та зовнішній вплив на підприємство та визначивши альтернативні варіанти його розвитку, визначається основна місія та цілі діяльності підприємства.

На цій основі можливо ідентифікувати можливі альтернативні варіанти подальшої діяльності та обрати варіант, який найбільше відповідатиме типу економічного розвитку підприємства.

У третьому розділі **«Інтелектуальне забезпечення неоіндустріальної модернізації аграрних підприємств»** визначено сучасний стан та ефективність формування рівня людського розвитку і використання інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання, оцінено парадигму освіти та навичок у глобальному світі, проаналізовано тенденції реалізації підприємницького потенціалу агробізнесу в умовах неоіндустріалізації.

В дисертації визначено інтелектуальний потенціал суб'єктів господарювання як сукупність взаємодоповнюючих елементів, що охоплює сприйняття інновацій, ступінь інтенсивності та сучасності управлінських дій для їх втілення у виробничо-господарську діяльність, здатність нагромадження ресурсів (трудових, фінансових, інфраструктурних, інформаційних, інтелектуальних), які включено до моделі. Іншими словами – це готовність персоналу до оновлення своїх знань, освоєння нової техніки та технологій, умов їх використання. Основними чинниками сталого людського розвитку та високого його рівня є: здорове і довге життя, забезпечення гідного його рівня на основі необхідних для цього ресурсів, активна суспільна позиція. Отже, людським розвитком можна вважати процес розширення загальних можливостей реалізації людини в усіх сферах життєдіяльності суспільства за рахунок підвищення його потенціалу та функціональності.

Узагальнення результатів розрахунку інтегральної оцінки рівня людського розвитку дозволило виявити різницю у рейтингах, що пояснюється включенням до національної методики ряду показників соціального оточення, якості навколишнього середовища, демографічного відтворення, за якими виграють західні області та програють південні та східні, незважаючи на їх показники, скореговані за середнім значенням згідно міжнародної методики. В загальному можна відзначити позитивну тенденцію зростання рівня людського розвитку в цілому по Україні та у всіх регіонах, за виключенням відсутності даних по тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей. Крім

підвищення рівня людського розвитку, відбулось зростання величини розривів між вищим та нижчим його рівнями першої та четвертої сформованих груп областей України. Поряд з тим, це не заперечує тенденцію зростання рівня людського розвитку, але свідчить про збільшення розшарування міжобласних його рівнів за особливостями динамічних зрушень у рейтингах ІЛР за 2010-2017 роки.

Результати проведеного групування інтегральної оцінки рівня людського розвитку, скорегованого за удосконаленою нами методикою у 2010 р. та 2017 р., наведено в табл. 1.

Проведене групування рівнів людського розвитку у 2017 р. свідчить про те, що до четвертої групи областей з найнижчими показниками інтегральної оцінки ІЛР (до 3,7), а до першої – з найвищими значеннями (понад 4,0) віднесено по 5 областей. За національною методикою, до п'ятірки лідерів включено Чернівецьку, Івано-Франківську, Львівську, Закарпатську та Харківську області. В аутсайдерах за національною методикою перебувають 5 областей, а за міжнародною методикою середній рівень мають Кіровоградська, Херсонська, Житомирська області. Варто зауважити про відсутність низького рівня людського розвитку за методикою ООН та досягнення дуже високого індексу у Чернівецькій, Івано-Франківській та Львівській області у 2017 році.

Таблиця 1

Групування рівнів людського розвитку за національною та удосконаленою методикою ООН

ГРУПИ	2010 р.				2017 р.			
	Діапазон змін ІЛР		Кількість областей		Діапазон змін ІЛР		Кількість областей	
	Національна методика	Адаптовано до методики ООН	Національна методика	Адаптовано до методики ООН	Національна методика	Адаптовано до методики ООН	Національна методика	Адаптовано до методики ООН
1 група Дуже високий	понад 3,7	Вище 0,800	10	-	понад 4,00	Вище 0,800	5	3
2 група Високий	3,6-3,7	0,800-0,700	5	22	3,8-3,9	0,800-0,700	6	16
3 група Середній	3,5-3,6	0,551-0,699	8	3	3,7-3,80	0,551-0,699	6	3
4 група Низький	до 3,5	до 0,550	3	-	до 3,7	до 0,550	5	-

Нові потреби суспільства загострюють проблему невідповідності сформованої системи освіти перспективам розвитку суспільства, заснованого на знаннях. У цих умовах необхідний новий погляд на роль і значення неперервної освіти, яка відповідатиме сучасним потребам завдяки широкому впровадженню і швидкому розвитку інформаційних технологій і створить інструменти для функціонування розвитку освітніх інновацій. Їх формування пов'язується розвитком індивідуальних навичок трьох категорій: когнітивних, соціоемоційних і технічних. В дисертації запропоновано доповнити таку систему творчими (креативними) навичками – креативність (creativity – англ.), тобто творчими здібностями індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових, інноваційних ідей і які входять до структури обдарованості як незалежний фактор.

Інноваційну навичку (інноваційність) в роботі визначено як сукупність практично нових типів навичок, які дозволяють особі бути новатором у тому, що вона робить. Це є поєднанням когнітивних, поведінкових, базових (функціональних) та технічних навичок. Для володіння значною конкурентною перевагою і отримання пріоритетів на ринку праці необхідно формувати навички майбутнього: крос-культурну компетентність; обчислювальне мислення; знання нових медіа; крос-дисциплінарні знання; віртуальну колаборацію; креативність; громадянську грамотність, глобальну поінформованість, здатність адаптуватися у космополітичному суспільстві, яке схильне до глобалізації.

Для виявлення можливостей інноваційного розвитку України у процесі дослідження було проведено порівняльний аналіз основних характеристик країн з різними стадіями розвитку економіки (табл. 2).

Таблиця 2

Показники динаміки ВВП на душу населення України та країн-членів ЄС

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відношення 2018 р до 2010 р, %
ВВП, млн грн	1079346	1299991	1404669	1465198	1586915	1988544	2385367	2983882	3558706	в 3,3 р.
ВВП на одну особу Україна, дол. США	2974	3570,8	3856,8	4030,3	3014,6	2115,4	2185,9	2640,3	3095,2	104,1
Курс грн / дол. США	7,93	7,95	7,99	7,99	11,89	21,86	25,55	26,62	27,20	в 3,4 р.
Віднош. max у ЄС до України, рази	28,5	24,8	22,9	22,5	36,7	48,8	47,3	39,8	36,8	129,1
ВВП на одну особу ЄС, дол. США (max)	84764	88781	88318	90790	110665	103187	103393	105148	113954	134,4
ВВП на одну особу ЄС, дол. США (min)	13892	15091	15933	15941	7712	6582	7469	8032	9080	65,4
Віднош. max до min у ЄС	6,1	5,88	5,54	5,7	14,3	15,7	13,8	13,1	12,5	в 2,0 р.

Результати дослідження показали, що починаючи з 2010 р. і до 2013 р. включно в Україні чітко простежується конвергенція, оскільки країна зуміла зміститися з I базової стадії до перехідного періоду від I до II стадії економічного розвитку у 2013 році (відповідно до класифікації Індексу глобальної конкурентоспроможності). Однак зміна влади і кризовий стан економіки призвів до зменшення темпів зростання та повернення з II стадії у перехідний період I-II стадії економічного розвитку. Починаючи 2014 року і до 2018 р., у зв'язку з знеціненням національної валюти та нестабільною соціально-політичною ситуацією і збройним конфліктом на сході України, рівень економічного розвитку суттєво зменшився, а тому країна зворотно перейшла зі стадії керованої ефективності до стадії базового розвитку. У даний час поступово відновлюються

втрачені позиції, проте зі значно нижчими темпами економічного розвитку порівняно з попередніми досягненнями.

Концептуалізація результатів наведених досліджень дозволила запропонувати модель формування економічної поведінки суб'єкта господарювання, яка на першому етапі передбачає визначення стадії розвитку суб'єкта господарювання, що вимагає обробки наявної інформації: вибір показників певної підсистеми для аналізу; нормалізація даних для кількісних показників; виконання експертного оцінювання якісних показників.

Стадію розвитку пропонується визначати, аналізуючи у комплексі показники виробничої, фінансової, маркетингової, кадрової, інноваційної, інвестиційної, інформаційної та управлінської підсистем, а також рівня конкурентоспроможності підприємства. Оцінювання оптимальної кількості показників дозволить сформуванню комплексного уявлення про діяльність підприємства на визначений момент з урахуванням стадії його життєвого циклу та з огляду на типи розвитку економіки.

У четвертому розділі «**Механізми реалізації неоіндустріального розвитку економіки агропромислових підприємств**» здійснено оцінювання стану та напрямів модернізації технічного базису агропромислових підприємств, окреслено сучасний рівень та перспективи інноваційного розвитку агропромислових підприємств з огляду на сучасні тенденції конвергенції неоіндустріальних технологій та побудови цифрового суспільства.

Зосередивши увагу на розвитку аграрного сектора економіки та узагальнюючи наукові підходи до оцінювання стану та напрямів модернізації технічного базису агропромислових підприємств, зазначимо, що їх матеріально-технічна база складається із земельних, матеріально-виробничих ресурсів, матеріально-технічних елементів та біологічних ресурсів, взаємозалежних та взаємопов'язаних між собою, залучених для досягнення поточних і стратегічних цілей.

Розвиток АПК передбачає наявність матеріально-технічної бази, що відповідає рівню передових країн світу та вимогам новітніх технологій. Вважаємо, що сучасні темпи оновлення матеріально-технічної бази аграрної сфери перебувають на незадовільному рівні. Саме тому стратегічним завданням є підвищення показника фондозабезпечення і фондівдачі та розвиток техніко-технологічного потенціалу на інноваційній основі за умови відповідності основних засобів світовим стандартам. Одним з прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення виробництва є лізинг, оскільки він посідає друге місце у світовій економіці за обсягом інвестицій після банківського кредиту і є інструментом інноваційного розвитку сільського господарства на інвестиційних засадах, що особливо важливо для розвитку малих та середніх підприємств галузі АПК. На вітчизняному ринку домінує фінансовий лізинг, що є характерним для початкової стадії його розвитку, оскільки лізингодержувачі у більшості випадків виявляють бажання отримати у власність предмет лізингу в кінці терміну угоди. Відсоткові ставки у гривнях за лізинговими угодами становлять 25-30 %, а відповідно до курсу долара США в середньому складають 10-12 %. Середній авансовий платіж становить від 20 до 40 %.

На основі аналізу ринку лізингу було визначено, що 22,5% загального обсягу лізингових операцій складала техніка, машини та устаткування для сільського господарства. Хоча загальна вартість договорів в 2018 р. зросла на 68,3% (2079,4 млн. грн.) порівняно з 2016 р., по сільському господарству вона зазнала скорочення на 3,3%. Найбільшу частку структури сільськогосподарської техніки, наданої в лізинг, складають трактори (36 %), агрегати для обробітку ґрунту, обприскувачі. Напрямами для застосування лізингу на перспективу для аграрних підприємств будуть машини для збирання цукрового буряка, овочів, картоплі; обладнання для виробництва кукурудзи та сої; техніка для іригації, обладнання для годування тварин, обладнання для молочних ферм; елеватори. В інших галузях – це комп'ютерні технології, енергозберігаюче обладнання, поновлювані джерела енергії.

Дослідження перспектив інноваційного розвитку агропромислових підприємств у дисертації пов'язується з процесами конвергенції технологій, яка подається як процес синтезу різних галузей наук, наукових напрямів чи окремих технологій, в результаті якого виникають нові галузі, напрями чи технології. Схожість функцій і будови сучасних систем природних та штучних нанооб'єктів, що створюються на основі загальних біологічних принципів, призводить до поєднання, конвергенції нанотехнологій і біотехнологій. У такий спосіб можемо спостерігати появу принципово нових галузей науки і виробництва, комплексів технологій, які дозволяють здійснювати вплив на процеси молекулярного рівня. В роботі доведено, що для сільського господарства найцікавішими є нанодобрива, наногербіциди, нонопокриття, наносенсори, smart-системи та нанокорми, цеоліти для утримання води в ґрунті, трансгени, стійкість до гербіцидів та шкідників, імплантів, біомолекулярна елетроніка, розвиток кібер-фізичних систем та ін. Це дозволить в майбутньому підвищити ефективність функціонування природних систем життєзабезпечення людини.

Результати впливу конвергенції розглянуто на прикладі розвитку агропромислового комплексу. Для цього показники економічного розвитку було скомпоновано у дві групи: ті, що відображають соціально-економічну складову зростання, і ті, що характеризують еколого-соціальний регрес. Дослідження зв'язку виявило очевидну конвергентно-дивергентну динаміку протягом вказаного періоду. За період 2010-2017 рр. можна виділити тенденції до нарощування обсягів виробленої продукції і валової доданої вартості, підвищення рівня інвестування агропромислового комплексу та зростання продуктивності праці, рівня рентабельності і загальних доходів населення. Згідно проведеного аналізу визначено, що упродовж 2014-2016 рр. частка підприємств, які займались інноваційною діяльністю, складала 18,4 %. Технологічні інновації здійснювали 11,8 %, нетехнологічні – 13,4% підприємств. Відповідно найвища частка інноваційних підприємств була серед великих підприємств, майже 40 % з них були інноваційно активними в тій чи іншій мірі, і лише 14,8 % малих та близько 25 % середніх. Зазначимо, що за період 2014-2016 рр. майже 69,8 % загального обсягу інноваційних витрат підприємства спрямували на придбання машин, обладнання, програмного забезпечення.

Здійснювати інновації підприємствам перешкоджали такі чинники: надто

високі інноваційні витрати, недостатність коштів для здійснення інноваційної діяльності у межах підприємства або поза його межами – проведення науково-дослідних робіт, зростання витрат на обладнання, навчання кадрів, заробітну плату для висококваліфікованого персоналу. Іншими чинниками є невизначений попит на інноваційні товари, а також конкуренти. Значний вплив спричинили інформаційне забезпечення, можливість налагоджувати зв'язки та співпрацювати з науково-дослідними установами, а також наявність висококваліфікованого персоналу, що здатен провадити таку діяльність.

Проведений аналіз зміни кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями, вказує на значне їх скорочення (на 48,3%), в тому числі найбільше за рахунок відтоку докторів наук (на 42%) і філософії (на 47,8%), дослідників (на 55,8%), техніків (на 54,5%), а допоміжного персоналу на 10%. Слід відмітити чітку тенденцію зменшення чисельності працівників, які належать до фахівців найвищого рівня кваліфікації.

Поряд з тим можна констатувати факт зростання продуктивності праці та ефективного виконання науково-технічних робіт, особливо прикладних досліджень і надання науково-технічних послуг, розробок та фундаментальних досліджень. Розгляд джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств вказує на значне зростання надходжень з державного бюджету, однак це тільки 2,5 % від загальної суми, найбільшу питому вагу (84,5 %) складають власні кошти підприємств, 11,8% – з інших джерел.

Узагальнену оцінку готовності до реалізації стратегії розвитку підприємств за їх розмірами на основі інтегрального оцінювання ризиковості за ознаками: капіталомісткість; працевісткість валової доданої вартості; розмір валової доданої вартості на одне підприємство; рівень рентабельності. Результати проведених розрахунків вказують на те, що ступінь готовності у малих за розмірами підприємств помірна – на рівні 0,35; у середніх висока – 0,425; а у великих дуже висока – 0,5.

У дисертації обґрунтовано необхідність побудови механізмів реалізації неоіндустріального розвитку економіки агропромислових підприємств, що тісно пов'язується з побудовою цифрового суспільства. Розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення. Перехід аграрних підприємств до електронного сільського господарства може забезпечити використання сучасних цифрових технологій (рис. 3). Світова цифрова економіка за останні 17 років зростала в 2,5 рази швидше, ніж глобальний ВВП за цей період. Протягом останніх трьох десятиліть кожен долар, вкладений у цифрові технології, в середньому додав 20 доларів до ВВП, що в 6,7 рази вище, ніж нецифрові інвестиції, що додали 3 долари за кожен вкладений долар.

У п'ятому розділі «**Економічне обґрунтування ефективності перспектив розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації**» обґрунтовано концептуальні засади стратегічної платформи

виробничої діяльності агропромислових підприємств, розвитку підприємств креативної індустрії, розроблено рекомендації щодо впровадження експортної стратегії та підходів до обґрунтування ефективності розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації.

Цілі нової індустріалізації мають реалізовуватися завдяки затвердженню та імплементації Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року, куди необхідно інтегрувати основні завдання нової індустріалізації, зокрема, цифровізація виробництва та обігу товарів та послуг, поглиблення співробітництва між державою, наукою та бізнесом у пріоритетних для національної економіки секторах, розвиток внутрішнього ринку високотехнологічної та інноваційної продукції.

Джерело: розроблено автором

Рис. 3. Інформаційно-комунікативні (цифрові) технології в аграрній сфері

Для виявлення та вивчення тенденцій зміни індикаторів розвитку досліджуваних суб'єктів ринку, їх прогнозування, а також визначення, як характер динаміки цих індикаторів впливає на результативні показники ефективності функціонування об'єкта дослідження пропонується використовувати класичні методи економетричного аналізу, а саме – методи кореляційно-регресійного аналізу. До індикаторів конкурентоспроможного розвитку агропромислових підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки країни та конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства віднесено, передусім, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції у розрізі різних її видів. Очевидно, що зростання обсягів виробництва слід сприймати як свідчення позитивної динаміки та розвитку. У процесі дослідження було враховано три сценарії розвитку: песимістичний, найбільш ймовірний та оптимістичний. Для побудови ймовірного прогнозу використано раніше побудовані рівняння трендів,

тоді як оптимістичний та песимістичний розвиток подій враховуватимуть інтервальні оцінки коефіцієнтів регресії зазначених функцій трендів. Результати прогнозування обсягів виробництва продукції сільського господарства вказують на те, що майже за всіма варіантами прогнозу спостерігається збільшення обсягів виробництва основних сільськогосподарських культур за всіма сценаріями.

Результати аналізу впливу факторів на валову додану вартість показали на відсутність зв'язку з такими факторами, як рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, індекс виготовленої продукції, продуктивність праці в сільському господарстві та кількість зернозбиральних комбайнів на 10 тис. га; високий рівень впливу мають: кількість тракторів на 10 тис. га ріллі; середня потужність двигуна трактора; енергетичні потужності в розрахунку на 100 га посівної площі; капітальні інвестиції в сільське господарство і промисловість; кількість зайнятого населення у сільському господарстві; витрати на НДДКР.

Щодо результатів аналізу впливу факторів на рівень рентабельності сільськогосподарської продукції, то тут спостерігаємо відсутність зв'язку з такими факторами як рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, індекс виготовленої продукції, кількість зернозбиральних комбайнів на 10 тис. га та середня потужність двигуна трактора, а також капітальні інвестиції в промисловість. Середню ступінь зв'язку спостерігаємо за обсягами капітальних інвестицій в сільське господарство. Розробка механізму створення ланцюгів доданої вартості та входження вітчизняних виробників в глобальні через сучасні кластери в Україні здатні закріпити якісні зміни у структурі національної економіки.

Результати проведених досліджень логічно привели до обґрунтування перспектив розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації з урахуванням розвитку підприємств креативної індустрії. Сучасний стан формування креативних індустрій в Україні відображає їх урбаністичну орієнтацію з центрами переважно у великих містах, а також головну форму їх організації – кластери. На сьогодні такі індустрії в країні не отримали повноцінної інфраструктури, хоча активно розвиваються різноманітні організаційні креативні інкубатори, лабораторії, простори коворкінгу тощо. Вони дозволяють повніше реалізовувати потенціал, таланти і здібності людей.

Дослідження показали, що сьогодні необхідний дещо інший підхід до формування кластерних структур, особливо для агропромислового виробництва, оскільки відродження аграрних регіонів та сільських територій через розвиток аграрних підприємств неможливе лише при поєднанні одногалузевих підприємств та об'єднань, а вимагає гнучких рішень з огляду на нові тенденції неоіндустріальної модернізації. Інтегрований кластерний підхід підтримує розвиток та доступ до нових ринків (особливо експорту) для агропродовольчої, туристичної та творчої галузей. Завдяки розширенню можливостей для інвестицій, зайнятості та отримання доходів у аграрних підприємствах регіонів, такий підхід може зменшити міграцію населення з сільських регіонів до міст, і тим самим підтримати сільськогосподарські громади, що мають прямий вплив на продовольчу безпеку, а також забезпечити інклюзивний та стійкий розвиток промисловості.

У підготовчому процесі кластерного аналізу використано нормальний розподіл (закон Гаусса). За результативне значення кількості кластерів приймаємо те, що мінімізує квадратичне відхилення кривої від двох прямих ламаної. В роботі об'єкти дослідження розподілено на кластери, для уточнення їх кількості, визначеної методом «Спадного плеча», використано інші два методи, а саме: метод Варда та k-середніх. Орієнтовна кількість кластерів, підтверджена двома методами кластерного аналізу, складає 5 груп. Співставлення результатів кластерного аналізу методами Варда та k-середніх також співпадають, що підтверджується дублюванням елементів (адміністративних областей), які увійшли до кожної із груп (рис. 4).

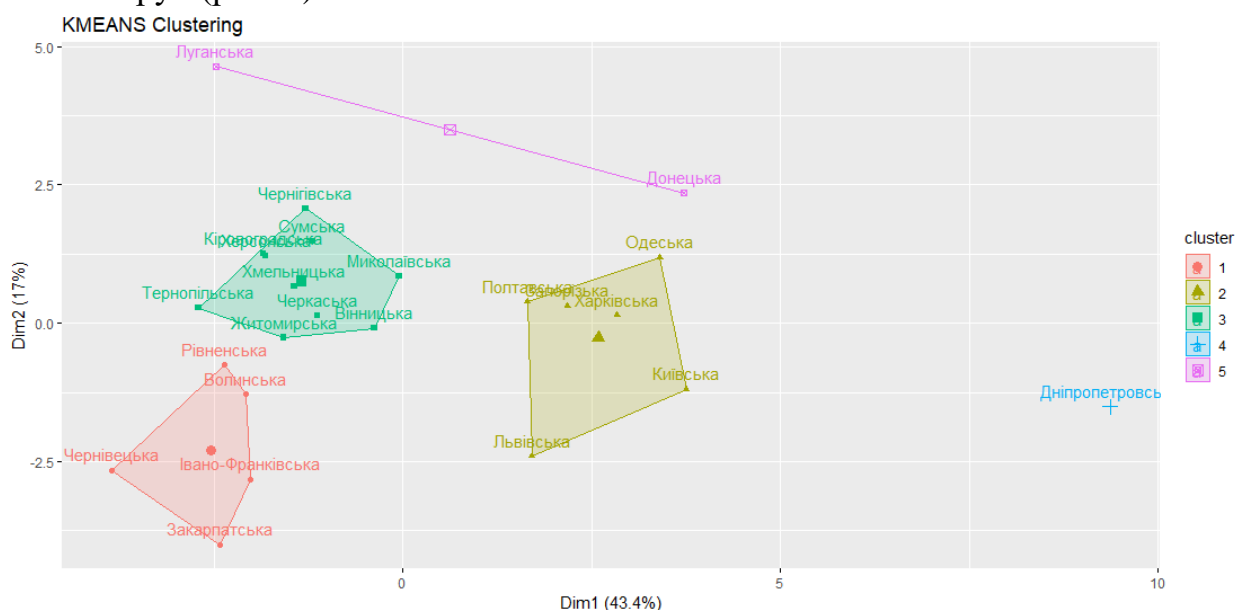

Рис. 4. Графічна інтерпретація кластерного аналізу методом k-середніх

Як видно з карти, до першого кластера входить лише Дніпропетровська область, яка за більшістю показників якісно відрізняється від інших. До другого кластеру увійшли Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська області. До третього кластеру належать Донецька та Луганська області, а до четвертого – найбільше число областей: Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернігівська. П'ятий кластер включає Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Рівненську, Черкаську, Чернівецьку області.

На основі проведеного дослідження зроблено припущення про те, що номер кластеру залежить від соціально-економічного стану розвитку регіону, тобто I кластер має відмінний рівень соціально-економічного розвитку областей, II – добрий, III – задовільний, IV – слабкий та V – незадовільний. Для підтвердження або спростування цієї гіпотези всі показники було розділено на три групи. До першої групи віднесено показники, що характеризують соціальний стан регіону, до другої – економічний стан і до третьої – стан сільського господарства. Досліджуючи економічну складову отриманих нами кластерів, можна зробити висновок про те, що показники, які характеризують економічний стан області, найкращі також у першому кластері. Зокрема відповідні показники перевищують середні показники по Україні в 1,6-6 разів.

Вивчення причинно-наслідкових зв'язків соціально-економічних процесів в умовах неоіндустріальної модернізації та перспектив розвитку агропромислових підприємств показало їх тісний зв'язок з проблематикою конкурентоспроможності країни, підприємства, продукції. Конкурентоспроможність сприяє підвищенню рівня життя та генерує ресурси, необхідні для широких суспільних цілей. Україна в 2017 р. перебувала на межі I та II стадій розвитку за величиною душевого ВВП (2640,3 дол. США), а вже у 2018 р. окреслилася орієнтованість на стадію ефективності (3095,2 дол. США). Країна значно відстає від провідних країн за показниками Індексу глобальної конкурентоспроможності; у 2017 р. найгірша ситуація – за макроекономічним середовищем (місце 121-е, оцінка 3,5) та розвитком фінансового ринку (місце 120-е, оцінка 3,1), якістю інститутів (місце 118-е, оцінка 3,7), ефективністю ринку товарів та послуг (місце 101-е, оцінка 4). Вагомим фактором впливу на просування України до вищого ступеня економічного розвитку є показник зрілості, динаміки розвитку бізнесу, який показує рівень конкурентоспроможності компаній (90 місце) у 2017 р.

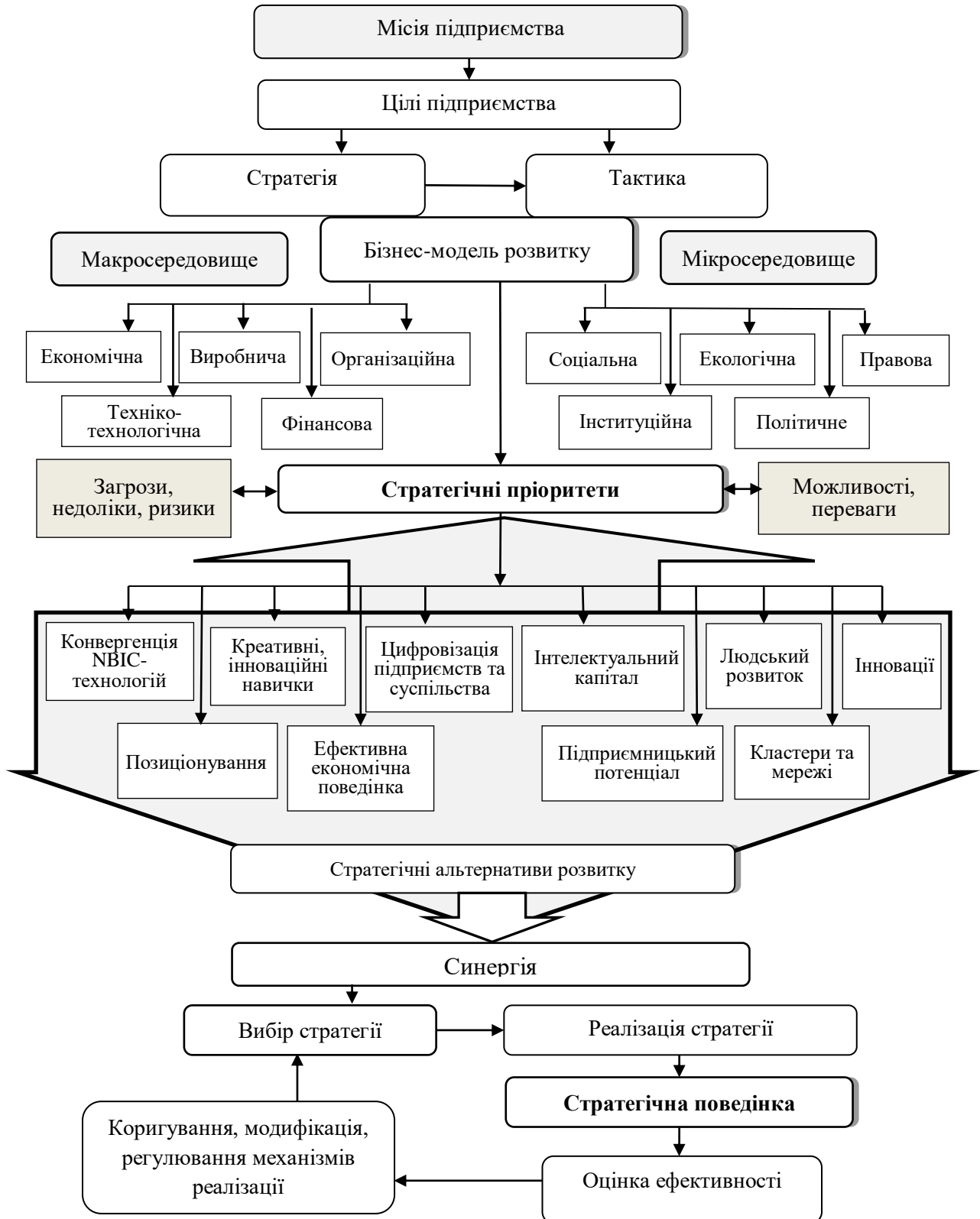
У результаті проведеного імітаційного моделювання встановлено, які показники впливають на ефективність діяльності у розрізі різних за розмірами підприємств аграрного сектора. На заключному етапі моделювання розвитку агропромислових підприємств визначено, які з них найменш ризикові з точки зору недосягнення мінімально необхідних рівнів досліджуваних показників. В якості мінімально необхідного обрано рівень показників-індикаторів розвитку агропромислових підприємств у 2017 р. Таке оцінювання проведено за допомогою методу інтегрального оцінювання (табл. 3).

Таблиця 3

Інтегральне оцінювання ризикованості діяльності агропромислових підприємств

Показник розвитку аграрних підприємств	Малі підприємства	Середні підприємства	Великі підприємства
<i>Нормовані коефіцієнти</i>			
Капіталомісткість валової доданої вартості	0,40	0,45	0,59
Працемісткість валової доданої вартості	1,00	0,56	0,58
Розмір валової доданої вартості на одне підприємство	0,24	0,47	1,00
Рівень рентабельності	0,37	1,00	0,94
Інтегральний коефіцієнт ризиковості	0,50	0,62	0,78

За результатами застосування розробленої методики встановлено, що найбільші випадкові коливання показників-індикаторів розвитку характерні для малих агропромислових підприємств, тому їх можна визначити як найбільш гнучкі. Проведення комплексного дослідження процесу розвитку агропромислового підприємства передбачає визначення чіткої головної ідеї, стратегічних пріоритетів та критеріїв її досягнення. На цій основі виділяють більш конкретизовані завдання – тактичні цілі, їх орієнтири та індикатори виконання. Для досягнення цієї мети в роботі запропоновано універсальний механізм реалізації стратегії розвитку підприємств як єдиної цілісної системи (рис. 5).

Джерело: розроблено автором

Рис. 5. Механізм формування та реалізації стратегії розвитку підприємств

Отже, механізм формування та реалізації стратегії є комплексним планом, який містить сукупність послідовних процесів, охоплює підсистеми зовнішнього та внутрішнього середовища з урахуванням пріоритетів розвитку підприємств в умовах неоіндустріалізації.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуальної та важливої наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних і науково-методичних засад формування стратегічних пріоритетів і забезпечення розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації національної економіки. Результати дослідження дозволили сформулювати висновки концептуального, методологічного і методичного спрямування:

1. Необхідність перегляду парадигми розвитку агропромислових підприємств України у турбулентному середовищі зумовлюється наростанням проявів неоіндустріальної економіки з акцентом на прогресуючу експансію інновацій у глобальному масштабі. У таких умовах забезпечити ефективний розвиток підприємства можливо за рахунок процесів модернізації як сукупності превентивних комплексних дій щодо системного удосконалення підприємства, здійснення перетворень у всіх його сферах з позицій відповідності сучасним та перспективним вимогам, що пов'язується з упровадженням інновацій з метою досягнення місії і цілей підвищення конкурентоспроможності, зростання добробуту і ефективного стратегічного розвитку.

2. Проведений аналіз дефініцій та дослідження процесів трансформації суспільства дозволили розглянути неоіндустріалізацію як багатовимірне та складне явище, що охоплює всі сфери людської діяльності, суспільного життя, підприємств через призму збільшення обсягів інвестицій та технічного оновлення наявного агропромислового капіталу для забезпечення прискореного розвитку високотехнологічних видів діяльності, перетворення технологічних та організаційних нововведень на головний чинник розвитку економіки. Вивчення теоретичних розробок та дослідження ретроспектив становлення та розвитку економіки України дозволило обґрунтувати концептуальне положення про те, що неоіндустріалізація повинна стати основою для стратегічної перебудови держави, бізнесу через забезпечення соціально-економічних інтересів суспільства. Для модернізації економіки України на засадах неоіндустріалізації базовими галузями мають стати високотехнологічні виробництва, такі як авіаційна та космічна, ІТ-індустрія, хімічна промисловість, фармацевтика, виробництво засобів зв'язку. З точки зору аграрних підприємств неоіндустріалізація розглядається як процес переходу на високотехнологічне виробництво аграрної продукції (з використанням робототехніки, нано-, біо-, когнітивних технологій, штучного інтелекту тощо), індивідуалізацію виробництва.

3. Спираючись на аналіз праць зарубіжних та вітчизняних учених, в роботі наведено аргументацію, що інноваційний розвиток перебуває у тісному взаємозв'язку з потенціалом підприємства (передусім інноваційним), джерелом якого є інновації, а сам він пов'язується з певною сукупністю відносин, що виникають у ході цілеспрямованого підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства, що призводить до якісних змін і підвищення вартості бізнесу. В роботі запропоновано концептуальний підхід до управління інноваційним розвитком агропромислових підприємств, який базується на вивченні гносеологічних коренів природи розвитку підприємства та визначенні

інноваційного його розвитку як закономірного процесу якісних змін стану підприємства на основі створення нових ідей та рішень, джерелом яких визначено інновації та конвергенцію технологій. Такий тип розвитку залежить від інтелектуального та інноваційного потенціалу підприємства, які є базою для створення якісно нових можливостей для подальшої діяльності в нових економічних умовах.

4. Дослідження діяльності суб'єктів ринку дозволяють констатувати, що результати їх діяльності значною мірою зумовлюються поведінковими аспектами. Виходячи з цього в роботі стверджується, що економічна поведінка охоплює аспекти, пов'язані з прагненням суб'єкта господарювання до максимізації економічних результатів у конкретній ситуації та проявляється у внутрішній схильності керівництва підприємства до більш або менш ризикованих дій. Прагнення суб'єкта ринку максимізувати результативність своєї поведінки залежить від змін, які відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищах. З точки зору ризикованості рішень можна розрізняти активну, пасивну, активно-пасивну та проактивну економічну поведінку. Результати дослідження стратегічної, економічної, інноваційної поведінки підприємств вказують на необхідність урахування її трьох важливих складових: варіативної, адаптивної та стабільної.

5. В дисертації подано теоретичну аргументацію щодо ключового характеру виокремлення двох стадій модернізації: первинної і вторинної. Стадії пов'язані з відповідною епохою цивілізаційного процесу: первинна модернізація – з індустріальної епохою, вторинна – з інформаційною епохою. Кожна стадія включає чотири фази еволюції: початок, розвиток, розквіт, перехід до наступної стадії. Дефініцію інтегрованої модернізації розуміють як розвиток первинної і вторинної. Модель оцінювання первинної модернізації враховує 10 індикаторів, які характеризують три сфери життя індустріального суспільства: економічну, соціальну, рівень знань, вторинної – стосується інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, де враховуються індикатори, що характеризують життя інформаційного суспільства: інновації в знання, передача знань, якість життя, якість економіки. В модель оцінювання інтегрованої модернізації додатково вводяться частка зайнятих в сфері послуг у загальній зайнятості та ефективність використання енергії. Основними економічними індикаторами є ВВП на одну особу та валова додана вартість, а також її частка у вартості сфери послуг; соціальними індикаторами є показники рівня урбанізації, якості життя та екологічна ефективність; індикатори знань визначаються через показники інновативності економіки – поширення знань, кількість патентів та обсяги фінансування інноваційної діяльності, а також рівень охоплення населення мережею Інтернет.

6. В дисертації обґрунтовано доцільність і необхідність розгляду і перегляду стратегічних напрямів інноваційного розвитку агропромислових підприємств в контексті неоіндустріальної модернізації, зокрема – інтелектуалізацію неоіндустріальних інновацій, інтеграцію діяльності підприємств з науковими організаціями, створення інноваційних кластерів як об'єднання підприємств, навчальних закладів, наукових, фінансових установ та інших організацій. Вказані

напрями пропонується визначати через складові інноваційного розвитку підприємств: фундаментальні і прикладні дослідження і розробки; виробництво; фінансове забезпечення; організаційне забезпечення; кадрове забезпечення та комерціалізацію інтелектуальної власності.

7. Узагальнення теоретичних розробок і емпіричних даних щодо інноваційного розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації зумовило необхідність розгляду проблем позиціонування товару на ринку. Визначальними чинниками впливу на позицію товару на ринку є ціни, якість, виробник, дизайн, знижки, обслуговування, імідж товару та їх співвідношення. Позиціонування формує комплекс заходів просування підприємства, що включає в себе образ, відмінності від конкурента, стиль, креативність, ступінь відповідності товару потребам споживачів, а також мотиви формування та корегування стратегії. Виходячи з положень стандарту ISO 26000, можливим і доречним є позиціонування не тільки серед конкурентів, але й інших зацікавлених осіб (держава, бізнес, громадяни, зарубіжні та інші організації, компанії тощо).

8. Необхідність пошуку джерел інноваційного розвитку зумовила розгляд проблем створення і збереження інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання. Його визначено як сукупність взаємодоповнюючих елементів, що передбачають сприйняття інновацій, ступінь інтенсивності та сучасності управлінських дій для їх втілення у виробничо-господарську діяльність, здатність до нагромадження ресурсів (трудових, фінансових, інфраструктурних, інформаційних, інтелектуальних). Це готовність персоналу до оновлення своїх знань, освоєння нової техніки та технологій, умов їх використання. Людським розвитком вважаємо процес розширення загальних можливостей реалізації людини в усіх сферах життєдіяльності суспільства за рахунок підвищення її потенціалу та функціональності. Узагальнення підходів до розрахунків Індексу людського розвитку за національною та методикою ООН дозволило аргументувати необхідність їх адаптації, оскільки результати розрахунків рівня людського розвитку неможливо порівнювати та використовувати на практиці. В загальному відзначено позитивну тенденцію зростання рівня людського розвитку в цілому по Україні та у всіх регіонах, за виключенням Донецької і Луганської областей через відсутність даних по тимчасово окупованих територіях.

9. В дисертації розгорнуто науково-методичні підходи до алгоритмізації формування і використання системи навичок працівників з урахуванням життєвих навичок моделі ЮНІСЕФ та розроблено на цій основі пропозиції щодо заходів політики підприємств в контексті неоіндустріалізації економіки з врахуванням їх сутності за напрямів розвитку, а саме – базових навичок нових учасників ринку праці; передових навичок теперішніх та потенційних працівників; інституційного середовища для полегшення використання навичок. Поглиблення розуміння сутнісних аспектів інноваційних навичок передбачає доповнення їх сукупності навичками креативності, творчого підходу, що розширить можливості працевлаштування, дасть змогу працівникам ефективніше виконувати свою роботу і швидко реагувати на ситуацію, використовувати новітні технології та впроваджувати інновації, водночас допомагаючи підприємствам зайняти

вигідніше місце в ланцюзі створення доданої вартості. Серед індивідуальних навичок виділено такі їх категорії: когнітивні, соціоемоційні і технічні, а також креативні навички для усунення проблем і прогалин, які викликані невідповідністю навичок, що мають шкідливий вплив на бізнес, з метою задоволення потреб підприємств у компетенціях працівників у розрізі навичок та заходів сприяння розвитку передових і базових навичок.

10. Результати проведених досліджень логічно привели до обґрунтування перспектив розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації з урахуванням розвитку підприємств креативної індустрії. Сучасний стан формування креативних індустрій в Україні відображає їх урбаністичну орієнтацію з центрами переважно у великих містах, а також головну форму їх організації – кластери. На основі проведеного кластерного аналізу з використанням показників індексу людського розвитку регіонів, економічних показників оцінки стану областей та показників розвитку сільського господарства визначено п'ять кластерів областей України. Дослідження показали, що сьогодні необхідний інший підхід до формування кластерних структур, особливо для агропромислового виробництва, оскільки відродження аграрних регіонів та сільських територій через розвиток аграрних підприємств неможливе лише при поєднанні одногалузевих підприємств та об'єднань, а вимагає гнучких рішень з огляду на нові тенденції неоіндустріальної модернізації.

11. Концептуалізація результатів проведених досліджень дозволила обґрунтувати теоретичний підхід до трактування стратегічно-, економічно- та ефективно орієнтованої інноваційної поведінки, яка відображає наміри підприємства в системі планів, способів, норм, правил, інструментів, механізмів, практичних дій, прийняття ефективних рішень, що забезпечують досягнення цілей та дозволяють раціонально розподіляти, використовувати наявні і потенційні ресурси між видами та напрямками діяльності, здійснювати фінансування та управління підприємствами з урахуванням необхідності впровадження стратегічних пріоритетів розвитку, сформованих під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, в умовах неоіндустріальної модернізації. В роботі запропоновано модель формування економічної поведінки суб'єкта господарювання, на основі якої здійснюється оцінювання оптимального числа показників, що дозволяє сформулювати комплексне уявлення про діяльність підприємства на визначений момент з урахуванням стадії його життєвого циклу та з огляду на типи розвитку економіки.

12. В роботі на основі систематизації емпіричних даних зроблено висновок, що сучасні темпи оновлення матеріально-технічної бази аграрної сфери є незадовільними. Саме тому стратегічним завданням є підвищення показника фондозабезпечення і фондівдачі та розвиток техніко-технологічного потенціалу на інноваційній основі за умови відповідності основних засобів світовим стандартам. Одним з прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення виробництва є лізинг, оскільки він посідає друге місце у світовій економіці за обсягом інвестицій після банківського кредиту і є інструментом інноваційного розвитку сільського господарства на інвестиційних засадах, що важливо для розвитку малих та середніх підприємств аграрного сектора. На вітчизняному

ринку домінує фінансовий лізинг, що є характерним для початкової стадії його розвитку. Згідно проведеної оцінки стану матеріально-технічного забезпечення підприємств показник ступеня зношення засобів зріс на 11,4 %, що є негативною тенденцією. В роботі систематизовано інвестиційно-інноваційні напрями розвитку вітчизняних агропромислових підприємств за сферами діяльності, яка уможливила виявлення підґрунтя для управління розвитком через дослідження процесів оновлення і модернізації матеріально-технічної бази виробництва, заміни старої техніки та обладнання на нове, яке значно випереджає старі аналоги за продуктивністю.

13. Дослідження перспектив інноваційного розвитку агропромислових підприємств пов'язується з процесами конвергенції технологій, яка розглядається як процес синтезу різних галузей наук, наукових напрямів чи окремих технологій, в результаті якого виникають нові галузі, напрями досліджень чи технології. Результати впливу конвергенції розглянуто на прикладі розвитку агропромислового комплексу. Для цього показники економічного розвитку було скомпоновано у дві групи: ті, що відображають соціально-економічну складову зростання, і ті, що характеризують еколого-соціальний регрес. Дослідження зв'язку виявило очевидну конвергентно-дивергентну динаміку досліджуваних процесів протягом 2010-2017 рр. Дисертація містить концептуальні положення конвергенції інноваційних NBIC-технологій як важливого інструмента, за допомогою якого можна в майбутньому вирішувати глобальні проблеми. В роботі доведено, що для сільського господарства найцікавішими є нанодобрива, наногербіциди, нонопокриття, наносенсори, smart-системи та нанокорми, трансгени, стійкість до гербіцидів та шкідників, імплантів, біомолекулярна елетроніка, розвиток кібер-фізичних систем та ін. Це дозволить в майбутньому підвищити ефективність функціонування природних систем життєзабезпечення людини.

14. Для виявлення та вивчення тенденцій зміни індикаторів розвитку досліджуваних суб'єктів ринку, їх прогнозування, а також визначення, як характер динаміки цих індикаторів впливає на результативні показники ефективності функціонування об'єкта дослідження пропонується використання класичних методів економетричного аналізу, а саме – методи кореляційно-регресійного аналізу. До індикаторів конкурентоспроможного розвитку агропромислових підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки країни та конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектора віднесено обсяги виробництва сільськогосподарської продукції різних її видів. У процесі дослідження було використано три сценарії розвитку: песимістичний, найбільш ймовірний та оптимістичний. Для побудови ймовірного прогнозу використано побудовані рівняння трендів, тоді як оптимістичний та песимістичний розвиток подій враховують інтервальні оцінки коефіцієнтів регресії зазначених функцій трендів. Результати прогнозування обсягів виробництва продукції сільського господарства вказують на те, що майже за всіма варіантами прогнозу спостерігається збільшення обсягів виробництва основних сільськогосподарських культур за всіма сценаріями.

15. Результатом проведеного дослідження стало формування методології

інтегрального оцінювання ризиковості розвитку малих, середніх та великих агропромислових підприємств, в основу якої покладено застосування методу імітаційного моделювання. Це дозволило визначити можливі сценарії, ймовірні значення найвагоміших показників-індикаторів розвитку товаровиробників на основі кореляційно-регресійного аналізу взаємозалежностей між досліджуваними показниками, двофакторного групування за класифікаційними ознаками та визначеними напрямками економічної діяльності, що включає побудову концептуальних і програмних бізнес-моделей виконання широкого спектру цілеспрямованих імітаційних сценаріїв, пов'язаних зі стратегією розвитку, обробкою та інтерпретацією результатів цих експериментів. За результатами застосування розробленої методики встановлено, що найбільші випадкові коливання показників-індикаторів розвитку характерні для малих агропромислових підприємств, тому їх можна визначити як найбільш гнучкі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та розділи монографій:

1. **Волощук Ю.О.,** Волощук В.Р. Ієрархія рівня інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств. Формування конкурентоспроможного АПК України в умовах транзитивної економіки : колективна монографія: Умань, 2017. 220 с. (С. 128-134). *(Здобувачем здійснено аналіз рівня інноваційно-інвестиційного потенціалу аграрних підприємств) (0,45 друк. арк.)*

2. Волощук Ю.О. Модернізація агропромислових підприємств в контексті неоіндустріалізації : монографія. Житомир : Видавництво ЖНЕУ, 2019. 364 с. *(20,5 друк. арк.)*

Статті у наукових фахових виданнях України, в т. ч. у виданнях включених до національних і міжнародних наукометричних баз:

3. Волощук Ю.О. Особливості економічного та організаційного механізмів функціонування підприємств садівництва. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Львів, 2012. С.71-76. *(0,59 друк. арк.)*

4. Волощук Ю.О. Сучасні тенденції функціонування регіонального ринку продукції садівництва. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 1(6). Т. 1. Полтава: ПДАА. 2013. С. 45-49. *(0,55 друк. арк.)*

5. Волощук Ю.О. Методичні основи оцінки ефективності виробництва продукції садівництва. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 137. Харків: ХНТУСГ. 2013. С. 69-75. *(0,55 друк. арк.)*

6. Волощук Ю.О. Обґрунтування стратегії ринкової діяльності садівничих підприємств відносно попиту та пропозиції продукції. Збірник наукових праць ПДАТУ. Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2013. Вип. 21. С. 227-232. *(0,36 друк. арк.)*

7. Волощук Ю.О. Моделювання ефективності галузі садівництва. Вісник Хмельницького національного університету. Хмельницький, 2014. №2. Т. 1 (210). С. 231-235. *(0,41 друк. арк.)*

8. Волощук Ю.О. Кластеризація ефективності розвитку садівництва регіону. Збірник наукових праць ПДАТУ. Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2014. Вип. 22. С. 257-260. (0,43 друк. арк.)
9. Волощук Ю.О. Оцінка споживання плодоягідної продукції як індикатора продовольчої безпеки регіону. Збірник наукових праць ПДАТУ. Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2015. Вип. 23. С. 218-228. (0,41 друк. арк.)
10. Волощук Ю.О. Пріоритети стратегічного розвитку аграрного сектора економіки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Херсон, 2016. Вип. 21. Ч.2. С. 22-26. [видання включене в міжнародні наукометричні бази: НБУ ім. В.І. Вернадського, IndexCopernicusJournalMasterList]. (0,45 друк. арк.)
11. Волощук Ю.О. Основні напрямки неоіндустріалізації розвитку аграрних підприємств. Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». 5-6, 2017 (69). С.102-107. [видання включене в міжнародну наукометричну базу РИНЦ, IndexCopernicus]. (0,55 друк. арк.).
12. Волощук Ю.О. Нова парадигма освіти і формування навичок в контексті неоіндустріалізації економіки. Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». 2018. Вип. 3-4 (74). С. 17-23. [видання включене в міжнародні наукометричні бази РИНЦ, Index Copernicus]. (0,68 друк. арк.)
13. Волощук Ю.О. Концептуальні засади неоіндустріалізації в Україні. Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». 2018. №2 (39). С. 51-57. [видання включене в міжнародні наукометричні бази: НБУ ім. В.І. Вернадського, Index Copernicus]. (0,55 друк. арк.)
14. Волощук Ю.О. Соціально-економічна ефективність розвитку конвергенції технологій агропромислового комплексу. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. (Економічні науки). №2. Т. 1. Мелітополь, 2018. С. 95-102. [видання включене в міжнародні наукометричні бази: НБУ ім. В.І. Вернадського, Google scholar]. (0,59 друк. арк.)
15. Волощук Ю.О. Діалектична сутність поняття «ефективний розвиток». Фаховий збірник наукових праць Національного авіаційного університету «Проблеми системного підходу в економіці». 2018. Вип. 3 (65). С. 13-19. [видання включене в міжнародної наукометричної бази: ICI Journal Master List]. (0,55 друк. арк.)
16. **Волощук Ю.О.,** Волощук В.Р., Кацан А.М. Ефективність інвестування розвитку агропромислових підприємств. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання.* № 4, 2018. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7282>. [видання включене в міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google scholar] (Здобувачем проведено оцінку ефективності розвитку аграрних підприємств). (0,28 друк. арк.)
17. Волощук Ю.О. Тенденції розвитку підприємницького потенціалу агробізнесу. Фаховий науково-практичний журнал «Причорноморські економічні студії». Випуск 36. 2018. С. 99-104. [видання включене в міжнародної наукометричної бази: ICI Journal Master List] (0,58 друк. арк.)
18. Волощук Ю.О. Стратегічні аспекти управління інноваційним розвитком підприємств аграрної сфери. Науковий вісник Одеського національного

університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка». Том 23. Випуск 7 (72). 2018. С. 91-96. [видання включене в міжнародні наукометричні бази: НБУ ім. В.І. Вернадського, Google scholar]. (0,59 друк. арк.)

19. **Волощук Ю.О.**, Волощук В.Р. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку агропромислових підприємств. *Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. 7-8, 2018 (76). С.56-63. (Здобувачем проведено аналіз стану інноваційної діяльності агропромислових підприємств). (0,55 друк. арк.)

20. **Волощук Ю.О.**, Волощук В.Р. Стан та перспективи інноваційного розвитку підприємств. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. № 9, 2018. С.84-89. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7283>. [видання включене в міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google scholar]. (Здобувачем обгрунтовано перспективні напрямки інноваційної діяльності підприємств). (0,32 друк. арк.)

21. Іванишин В.В., **Волощук Ю.О.** Лізинг як механізм оновлення матеріально-технічної бази агропромислового комплексу. *Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. № 9-10, 2018 (77). С.56-63. [видання включене в міжнародні наукометричні бази РИИЦ, Index Copernicus]. (Здобувачем проведено аналіз стану матеріально-технічного забезпечення агропромислових підприємств). (0,55 друк. арк.)

22. Волощук Ю.О. Формування та відтворення матеріально-технічної бази аграрної сфери. *Міжнародний науковий журнал «Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка»*. Випуск 29. 2018. С. 135-146. [видання включене в міжнародні наукометричні бази: НБУ ім. В.І. Вернадського, Google scholar]. (Здобувачем проведено аналіз стану інноваційної діяльності агропромислових підприємств). (0,64 друк. арк.)

23. Волощук Ю.О. Напрямки цифровізації аграрних підприємств. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. № 2, 2019. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7284>. [видання включене в наукометричні бази: Index Copernicus, Google scholar]. (0,54 друк. арк.)

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Волощук Ю.О. Економічний механізм інноваційного розвитку виробництва продукції садівництва. *Наукові орієнтири розвитку України в умовах євроінтеграції*: матеріали всеукраїнської наукової інтернет-конференції 12 грудня 2013 р. Міжнародний інноваційний кластер «Конкурентоспроможність»; Хмельницький економічний університет; ПДАТУ URL : <http://www.stelmaschuk.info/archive-internet-conference.html>. (0,14 друк. арк.)

25. Волощук Ю.О. Сучасний стан виробництва та ринку плодоягідної продукції. *Сучасні економічні системи: стан та перспективи*: матеріали VI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 14-15 травня 2015 р., м. Хмельницький, Хмельницький кооперативний торговельно-економічний університет : <http://www.xktei.km.ua/naukova-diyalnist/naukovi-konferenciyi/>. (0,14 друк. арк.)

26. Волощук Ю.О. Напрямки підвищення продуктивності промислового садівництва. Conferința științifică internațională "Perspectivele și problemele integrării on spațiul european al cercetării și educației", 5 iunie 2015 : [on 2 vol.] / com. șt.: Ioan-Aurel Pop [et al.]. Cahul, 2015. 478 p. P. 349-356. (0,36 друк. арк.)

27. Волощук Ю.О. Оцінка інноваційного розвитку. *Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 жовтня 2015 р.). м. Херсон. (0,18 друк. арк.)

28. Волощук Ю.О. Економічний механізм інноваційного розвитку. «*Наука та інновації як основні шляхи вдосконалення економічного потенціалу країни*» : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (Львів, 18-19 листопада 2016 року). С. 15-19. (0,23 друк. арк.)

29. Волощук Ю.О. Стратегії формування і використання інноваційно-інвестиційного потенціалу. *International Scientific Conference The Development of International Competitiveness: State, Region, Enterprise: Conference Proceedings, Part II, Deember 16, 2016. Lisbon, Portugal: Baltija Publishing. 200 pages. P. 175-178.* (0,09 друк. арк.)

30. Волощук Ю.О. Механізми реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки. *Актуальні питання сучасної економіки*: матеріали VIII Всеукраїнської заочної наукової конференції (24 грудня 2016 р.) м. Умань. (0,08 друк. арк.)

31. Волощук Ю.О. Чинники економічного зростання як основа стратегії розвитку. *Аграрна наука та освіта Поділля*: збірник наукових праць міжнар. наук.-практ. конф. Ч.2. (14-16 березня 2017 р., м. Кам'янець-Подільський). Тернопіль : Крок, 2017. 405 с. С. 121-124. (0,23 друк. арк.)

32. Волощук Ю.О. Активізація інноваційного розвитку агробізнесу. «*Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку агробізнесу*» : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (29-30 березня 2017 року) Київ, КНЕУ : <https://drive.google.com/open?id=0B-iMubtnPaхуNVFjUVZwWC0tVzQ>. (0,13 друк. арк.)

33. Волощук Ю.О. Основні напрямки модернізації галузей АПК. *Актуальні проблеми аграрної економіки: теорія, практика, стратегія*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 45-річчю економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету (Кам'янець-Подільський, 12-13 жовтня 2017 року). Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. 384 с. С. 22-26. (0,12 друк. арк.)

34. **Волощук Ю.О.**, Волощук К.Б. Сталий розвиток з позиції неоіндустріальної економіки. *Аграрна наука та освіта в умовах євроінтеграції* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. Подільського державного аграрно-технічного університету, (Кам'янець-Подільський, 20-22 березня 2018 року). Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 8 С. 25-27. (0,10 друк. арк.)

35. Voloshchuk K., **Voloshchuk. Y.**, Voloshchuk., V. Innovative development of Ukraine. *Proceedings of the 2018 International Scientific Conference 'Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy'. (Warsaw University of Life Sciences – SGGW, 7-8 June 2018).* No 1. P. 62-68. (Здобувачем проведено оцінку позиції країни в міжнародних рейтингах інноваційної діяльності та конкурентоспроможності). (0,12 друк. арк.)

36. **Волощук Ю.О.**, Заходим М.В. Стратегічна платформа стабілізації виробництва за видами економічної діяльності. *Фінансово-економічний розвиток*

України в умовах трансформаційних перетворень: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 28 березн. 2019 р. (ЛТЕУ, м. Львів). Тернопіль : Крок, 2019. 192 с. С. 14-17. (Здобувачем узагальнено пріоритетні напрямки діяльності підприємств за видами економічної діяльності). (0,13 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Волощук Ю.О. Стратегічні пріоритети розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації: теорія, методологія, практика. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Подільський державний аграрно-технічний університет, Кам'янець-Подільський, 2019.

Дисертацію присвячено вирішенню наукового завдання розробки теоретико-методологічних засад і концептуальних підходів щодо формування стратегічних пріоритетів забезпечення розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації національної економіки.

Запропоновано комплексний теоретичний концепт сутності модернізації агропромислових підприємств, досліджено теоретичні аспекти неоіндустріалізації як явища, що сприяє розвитку підприємств в контексті неоіндустріалізації. Окреслено концептуальні засади стратегічної і економічної поведінки та методичний інструментарій її формування як основи для визначення стратегічних пріоритетів через застосування алгоритму обґрунтування стратегічних альтернатив інноваційного розвитку в умовах неоіндустріальної модернізації. Проаналізовано сучасний стан, рівень ефективності та тенденції реалізації підприємницького потенціалу агробізнесу.

Здійснено оцінку стану та визначено напрями модернізації технічного базису, перспективи інноваційного розвитку агропромислових підприємств з огляду на сучасні тенденції конвергенції неоіндустріальних технологій та побудови цифрового суспільства. Сформовано методологію інтегрального оцінювання ризиковості розвитку малих, середніх та великих агропромислових підприємств із застосуванням імітаційного моделювання, що дозволило визначити можливі сценарії, ймовірність значення найвагоміших показників-індикаторів розвитку товаровиробників в умовах неоіндустріальної модернізації.

Ключові слова: розвиток, агропромислові підприємства, технології, модернізація, інновації, стратегічні пріоритети, неоіндустріалізація, конвергенція.

АННОТАЦИЯ

Волощук Ю.А. Стратегические приоритеты развития агропромышленных предприятий в условиях неоиндустриальной модернизации: теория, методология, практика. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Подольский государственный аграрно-технический университет, Каменец-Подольский, 2019.

Диссертация посвящена решению научной задачи разработки теоретико-методологических основ и концептуальных подходов по формированию стратегических приоритетов обеспечения развития агропромышленных предприятий в условиях неоиндустриальной модернизации национальной экономики.

Предложен комплексный теоретический концепт сущности модернизации агропромышленных предприятий, исследованы теоретические аспекты неоиндустриализации как явления, способствует развитию предприятий в контексте неоиндустриализации. Определены концептуальные основы стратегического и экономического поведения и методический инструментарий ее формирования в качестве основы для определения стратегических приоритетов путем применения алгоритма обоснования стратегических альтернатив инновационного развития в условиях неоиндустриальной модернизации. Проанализировано современное состояние и эффективность формирования уровня человеческого развития, тенденции реализации предпринимательского потенциала агробизнеса.

Осуществлена оценка состояния и определены направления модернизации технического базиса, перспективы инновационного развития агропромышленных предприятий, учитывая современные тенденции конвергенции неоиндустриальных технологий и построения цифрового общества. Сформировано методологию интегральной оценки рискованности развития малых, средних и крупных агропромышленных предприятий с применением имитационного моделирования, которое позволило определить возможные сценарии, вероятность значение важных показателей-индикаторов развития предприятий агропромышленной сферы в условиях неоиндустриальной модернизации.

Ключевые слова: развитие, агропромышленные предприятия, технологии, модернизация, инновации, стратегические приоритеты, неоиндустриализация, конвергенция.

SUMMARY

Voloshchuk Y.O. Strategic priorities for the development of agro-industrial enterprises in the context of neo-industrial modernization: theory, methodology, practice. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for a Doctoral Degree in Economic Sciences, specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by types of economic activity) – State Agrarian and Engineering University in Podilya, Kamianets-Podilskyi, 2019.

The dissertation is dedicated to deepening the theoretical and methodological foundations and conceptual approaches to the formation of strategic priorities and the justification of methodological and scientific-practical provisions for ensuring the development of agro-industrial enterprises in the conditions of neo-industrial modernization of the national economy.

As a result, a comprehensive theoretical concept for the modernization of agro-industrial enterprises was proposed as a set of preventive actions for the systematic improvement of enterprises, the process of restoring the ability to maintain balanced internal functionality in the external environment based on optimizing the resource potential, building up intellectual capital due to the modern requirements and predicted

long-term changes, readiness for open cooperation and effective collaboration and with counterparties in the context of globalization, ensuring innovative development in the interaction of objective and subjective factors.

A methodological toolkit is developed for shaping the economic behavior of enterprises on the basis of an algorithm for substantiating strategic alternatives for innovative development, reflecting the intentions of the enterprise in the system of plans, methods, norms, rules, tools, mechanisms, practical actions, making effective decisions that ensure the achievement of the mission, goals and allow rational distribution, use existing and new resources between the lines of activity, provide financing and management due to the country tag priorities.

The current state and efficiency of formation of the level of human development are analyzed and the methodological approaches to the calculation and application of international rankings as adequate tools for measuring the index of human development, calculated annually for the interstate comparison and measuring the standard of living, literacy, education and longevity through recognition based on the actual average calculated according to the national methodology, as well as the distribution by matrix of regions by features of dynamic shifts in ratings.

The main conceptual provisions of the convergence of innovative NBIC technologies are identified as the main tool for resolving the future global problems of food shortages, environmental protection problems; use of natural resources and new energy; transition to a higher technological structure based on the greatest influence on the change in movement in the coming years, Internet of things (IoT), artificial intelligence (AI) and robotics technologies, which will contribute to the creation of new technologies, markets and industries, increase labor productivity, increase the competitiveness of agro-industrial enterprises, sectors and national economies; determination of strategic priorities in advanced production technologies through the mechanism of launching the next innovation and technological cycle based on the results of the influence of convergent-divergent directions and the introduction of IC technologies to increase the level of efficiency in the use of available resources in order to ensure economic growth.

The methodology of integrated risk assessment of the development of small, medium and large agro-industrial enterprises is formed based on the application of the method of simulation modeling, which allowed to identify possible scenarios, the likelihood of the most significant indicators of the development of commodity producers on the basis of correlation between research and analysis classification features and defined areas of economic activity, including widow conceptual and software business models perform a wide range of targeted simulation scenarios related to strategy development, processing and interpretation of the results of these experiments, as reflected in the relevant correlation matrix of relationships between parameters indicative of agricultural enterprises.

The conceptual foundations of providing innovative development of enterprises as specific changes of the emergence of a qualitatively new, progressive ascent from the lower to the higher, from the simple to the complex, are deepened, which are the result of contradictions between the needs, the existing mechanisms under the influence of various factors and are manifested in the increased activity of the system or enterprise,

which is aimed at meeting the specific needs of consumers. As well as the formation of priorities, alternatives for the choice and implementation of the strategy of innovative development in view of international and public-private partnerships, financing and management of business processes in the conditions of neo-industrial modernization to increase the efficiency of development of innovative business based on mutual enhancement of values of existing groups of participants and types of value for the results of commercialization of innovations.

The main directions and provisions of the national concept of creating an e-agriculture strategy are identified, which are the basis for the introduction of the latest IC technologies in the industry within the framework of the overall development strategy of the digital society, with the anticipation of a tripartite approach: providing a favorable environment for the establishment and development of e-agriculture, expansion and support ICT study of the national ICT market and narrowing the digital divide.

Keywords: modernization, development, agro-industrial enterprises, technologies, innovations, strategic priorities, neo-industrialization, convergence.

Підписано до друку 11.10.2019. Формат 60×90¹/₁₆. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9. Наклад 100 прим. Зам. № 7.

Видання та друк – Друкарня «Віта Друк»
32300, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Кн. Коріатовичів, 21.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
від 11.12.2009 серія ВОЗ № 647478